

cooperant

núm.

46

LA GESTIÓ DEL CONEIXEMENT EN LA COOPERACIÓ AL DESENVOLUPAMENT

"El camp del coneixement és la propietat comuna de tota la humanitat"

Thomas Jefferson, 1807

Quaderns
de Pau
i Solidaritat

PERIODICITAT: Quadrimestral

Edició digital - Novembre 2010

Autor: Enric Royo, tècnic del Centre de Documentació en Cooperació al Desenvolupament de la UIB. Pàgina web: <http://cd2.uib.es>

Fotografia portada: Direcció General de Cooperació

Fotografies quaderns: Enric Royo

Edita: Conselleria d'Afers Socials, Promoció i Immigració
Direcció General de Cooperació

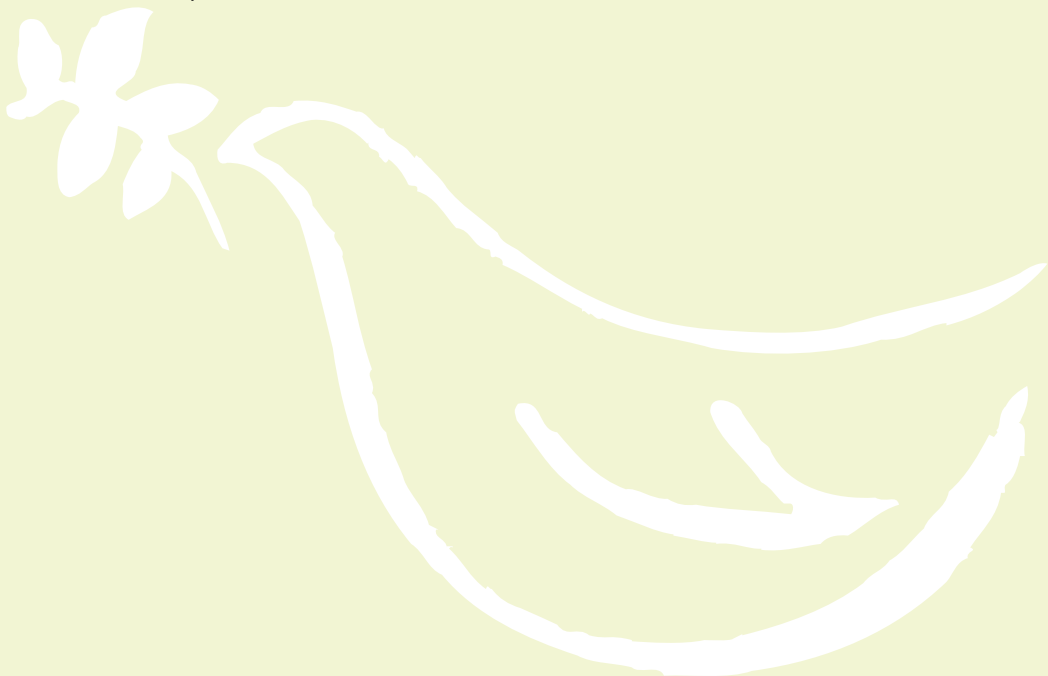
<http://dgcooper.caib.es>

Disseny i maquetació: LACOMBA Produccions

Assessorament lingüístic: Àngels Àlvarez Garí

ÍNDEX

1. Introducció.....	4
2. El desenvolupament i la cooperació com a font de coneixement	5
3. El paper de les ONGD en la gestió del coneixement en la cooperació al desenvolupament	10
4. Els centres de documentació com a intermediaris del coneixement	23
5. L'era 2.0 i la participació ciutadana en la gestió del coneixement	26
6. Institucions i xarxes internacionals en matèria de coneixement sobre desenvolupament	29
7. La gestió del coneixement a Espanya: de l'iniciativa de la societat civil al disseny de polítiques públiques	34
8. Cap a un sistema de gestió del coneixement sobre desenvolupament i cooperació a les Illes Balears	40

1. INTRODUCCIÓ

Des de l'inici al nostre país del que coneixem com a cooperació al desenvolupament, la major part de l'atenció i dels recursos dels actors que hi han concorregut s'ha centrat en l'execució d'accions a favor tant del desenvolupament econòmic com de la reducció de la pobresa després. Però ben pocs esforços i recursos s'han destinat a reflexionar sobre les causes de la pobresa, sobre la millor manera de vèncer-la, ni tan sols a analitzar de manera crítica l'eficàcia d'aquestes accions que es duen a terme. Els darrers anys, a més, aquesta activitat ha adquirit proporcions compulsives, i fins i tot impulsives.

A aquest fet poc han ajudat l'establiment d'objectius i fites de caire més quantitatiu que no pas qualitatiu. El famós 0,7% o els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni no han afavorit la reflexió sobre els processos de desenvolupament humà i les seves qualitats, sinó que ens han abocat a una carrera per la solidaritat i la cooperació, on la cooperació com a eina, l'acció immediata, s'ha posat al capdavant del desenvolupament humà com a objectiu, com a procés. En aquest model frenètic es fa difícil trobar temps per a la reflexió, ni tan sols per qüestionar les pròpies accions fruit d'anàlisis científiques, i encara menys per aprendre de les accions dels altres actors, atès que com en tota carrera, s'installa un sentit de la competència que dificulta obrir-se a altres actors per explicar i compartir tot allò que no ha funcionat –i hem de reconèixer que en la major part de les accions de cooperació es donen fracassos i objectius no assolits, els aprenentatges dels quals, analitzats i extrets degudament, servirien per millorar la qualitat de les accions en termes d'eficàcia, eficiència i impacte.

En el present *Quaderns de Pau i Solidaritat* intentarem abordar un tema poc tractat en l'àmbit de la cooperació al desenvolupament a Espanya, el món de l'aprenentatge, del coneixement i la seva gestió, i de la documentació com a eina de millora dels processos tant de cooperació com de desenvolupament.

Aquesta publicació està pensada com una aportació a la cooperació des del món de la documentació i de la recerca aplicada, àmbits que malauradament han estat, fins ara, mal entesos, poc reconeguts, mal finançats i infrautilitzats com a recursos imprescindibles per a una visió més científica de la cooperació al desenvolupament. Aquesta ha estat la situació almenys a Espanya, perquè a altres països europeus com el Regne Unit i els Països Baixos fa temps que no es concep una acció de cooperació o una presa de decisió política, sia governamental o no governamental, sense una gestió del coneixement adequada i l'ús d'uns serveis d'informació i documentació.

En aquest monogràfic donarem una visió general i introductòria de la gestió del coneixement i del paper de la informació i la documentació en la millora de la qualitat i l'eficàcia de les accions de cooperació; de com les ONGD poden incorporar la gestió del coneixement a la seva pràctica diària; les característiques i el paper dels centres de documentació en cooperació com a actors intermediaris del coneixement en cooperació. Veurem també la gènesi i l'evolució dels centres de documentació i d'estudis sobre desenvolupament a Espanya, així com les recents polítiques públiques de suport a aquesta gestió del coneixement i, per acabar, farem una ullada a la situació de la gestió del coneixement sobre desenvolupament a les Illes Balears.

Exterior de la Universitat de Brighton

2. EL DESENVOLUPAMENT I LA COOPERACIÓ COM A FONT DE CONEIXEMENT

D'entrada, molta gent es preguntarà de quin tipus de coneixement parlem i què significa la gestió del coneixement en el món de la cooperació al desenvolupament? Per respondre adequadament aquestes preguntes cal desenvolupar algunes idees prèvies, no sempre suficientment interioritzades per aquells que treballem en l'àmbit de la cooperació al desenvolupament.

La primera premissa que hem de posar en comú és que el desenvolupament no és una fita, ni un objectiu final, sinó que és un procés d'aprenentatge continu, mai no s'acaba, mai no s'arriba a ser desenvolupat. Existeixen moltes visions diferents sobre què és el desenvolupament, com a solidaritat, missió civilitzadora, interès colonial, desenvolupament econòmic, modernització, part de la integració global. Totes les visi-

ons el veuen com un procés que comporta canvis cap a models millors, que impliquen alhora que les persones fan les coses de manera diferent a com les feien abans. No es tracta només de proveir un servei com l'aigua potable per exemple, sinó de crear les condicions socioeconòmiques que permetin que l'aigua potable es produeixi de manera sostinguda. Això no es pot aconseguir sense una bona comprensió de les circumstàncies socioeconòmiques particulars que el desenvolupament pretén canviar, i especialment sobre les percepcions de la població local; sense aquest coneixement, les intervencions fracassen, per això el desenvolupament és bàsicament una indústria de coneixement.

La segona, que la cooperació, entesa com el conjunt d'accions que es duen a terme en col·laboració entre diferents actors de diferents països durant aquest procés d'aprenentatge és una font inexhaurible

d'informació, de documentació i de coneixement. Les organitzacions de desenvolupament estan en contacte continu amb diferents actors –socis, contraparts, donants, beneficiaris–, fet que implica un intercanvi constant d'informació. El sector del desenvolupament, a més, es caracteritza per la iniquitat de poder, per la qual cosa l'intercanvi del coneixement i l'aprenentatge mutu hauria de ser un factor intrínsec de la cooperació al desenvolupament com a eina per a la reducció de les desigualtats –aquesta és una idea que s'ha començat a treballar pel que fa a l'accés a la informació a partir del concepte de la bretxa digital, però que malauradament no està suficientment integrada en la feina quotidiana de la cooperació.

Si adoptem un concepte de desenvolupament inspirat en Amartya Sen, com és el de la llibertat d'oportunitats i la capacitat d'actuar dels pobres, un procés d'apoderament de la gent marginada, que implica la transferència, el desenvolupament i l'assenament d'un coneixement, de manera que estan millor informats de les seves possibilitats de desenvolupament personal i oportunitats de benestar, i millor equipats per capitalitzar-se, doncs des d'aquesta perspectiva, les iniciatives de desenvolupament només poden tenir èxit si existeix una curiosa comprensió de l'entorn socioeconòmic i cultural dels pretesos beneficiaris. Així, el desenvolupament depèn en bona mesura del bon nivell d'aplicació del coneixement d'aquests factors. És per això que desenvolupament i coneixement acaben formant una afinitat intrínseca, i és per aquesta afinitat que la gestió del coneixement comença a ser reconeguda com una disciplina important en el camp de la cooperació al desenvolupament.

Cal destacar, però, que tot i l'evolució del concepte, en el subconscient general continua imperant el concepte de desenvolupament que precisament neix en l'època de la Guerra Freda i que precisament dona peu a la creació, tal com la coneixem avui, de la cooperació al desenvolupament. Es tracta, doncs, d'un pecat original que seixanta anys més tard continua arrossegant. El màxim exponent d'aquestes teories de creixement econòmic és W.W. Rostow, que aporta la teoria de les cinc etapes i dona una visió completament estàtica del desenvolupament com el darrer estadi que s'ha d'assolir, casualment similar a l'estadi que vivien els països occidentals, amb relació a tots aquells països que anaven arribant a les independències després de més o menys llargues etapes colonials.

Considerar, en canvi, el desenvolupament com un procés d'aprenentatge li aporta més tranquil·litat i calma a l'hora d'analitzar les accions que es duen a terme amb aquesta finalitat. De fet, el desenvolupament deixa de ser considerat una finalitat, atès que no és un estadi al qual s'ha d'arribar, el desenvolupament és el camí mateix. En moltes ocasions les accions de cooperació estan immerses en tensions i presses, fruit d'haver considerat que han d'arribar a una fita, a uns objectius que no s'acaben mai d'assolir, o que tenen camins d'anada i de tornada.

Com a tot procés d'aprenentatge, del desenvolupament s'extreuen lliçons, encerts i errors, que retroalimenten el procés, el reorienten, el reforcen o el canvien, en definitiva, que el transformen contínuament aportant noves visions, noves dimensions. Perquè totes aquestes lliçons passin a formar part del patrimoni del desenvolupament es fa necessària una sistematització,

Exterior de la seu d'Hegoa

una anàlisi que ens indiqui què va bé i què va malament i per què, de manera que l'aprenentatge es comuniqui, es divulgui, ja que si no es comunica no acaba de ser mai un veritable aprenentatge. Aquest és un dels punts més febles de la cooperació al desenvolupament, la capacitat de comunicar aprenentatges, de crear coneixement, de sistematitzar-los i documentar-los.

La cooperació al desenvolupament té, doncs, un gran potencial creador de coneixement, però malauradament es troba infrautilitzat, potser per això el camp de la documentació ha estat el germà pobre d'aquest sector. Les prioritats sempre s'han orientat cap a l'acció, cap als resultats immediats, i tradicionalment ha estat molt més difícil concedir valor a la recerca, sia teòrica o aplicada, a la formació, a la comunicació, a la documentació, en definitiva, al coneixement i la seva gestió.

Aquesta visió, però, va canviant, i cada vegada són més les organitzacions de desenvolupament que adopten estratègies de gestió del coneixement amb la finalitat de prendre decisions informades. Però de quin coneixement parlem?

Què és el coneixement?

El coneixement és un concepte que té dimensions diferents. En primer lloc, cal diferenciar entre informació i coneixement. La informació és el conjunt de dades i notícies que s'extreuen d'una realitat, però no necessàriament ha de suposar un coneixement. Perquè la informació es transformi en coneixement cal un procés d'aprenentatge, d'interiorització de l'anàlisi. El coneixement serà, doncs, entendre de manera intel·ligent i raonada a través de la ciència i la tècnica, un aprenentatge fruit de la informació que es té. En aquest sentit, la informació pot ser suficientment disponible per a un gran nombre d'actors, però només

Centre de Documentació en Cooperació al Desenvolupament de la UIB

algunes organitzacions tindran la capacitat de convertir la informació en coneixement rellevant i en utilitzar-lo per assolir els seus objectius. Són precisament aquests darrers processos els que anomenarem estratègies de gestió del coneixement.

No serà tampoc el mateix la gestió de la informació que la gestió del coneixement. La gestió de la informació se centra en la recopilació, estructuració i processament de dades, element important per al coneixement però no exclusiu. La gestió del coneixement es basa en aquesta informació, però també implica l'anàlisi de la informació i les dades, i en la comprensió d'aquesta anàlisi, també comporta l'aplicació d'aquesta comprensió en la pràctica futura. Aquest darrer punt és crític. No és suficient que una organització tingui coneixement, sinó que l'ha de saber aprofitar i aplicar per tenir millors resultats.

Del coneixement individual al coneixement institucional

Una altra diferència que hem d'establir quant al coneixement és entre el coneixement individual i el coneixement institucional. És indiscutible que les persones tenim i adquirim coneixements i sabers, però moltes vegades no els transmetem a les organitzacions, és a dir, moltes de les persones que formen part d'una ONGD poden tenir grans coneixements sobre determinats aspectes científics, metodològics, però pot passar que l'organització per si mateixa no acumuli ni creï ni faci seu aquest coneixement. En aquest cas, la informació i la documentació es converteixen en un element crític de l'enfortiment institucional, de l'aprenentatge organitzacional. Passa sovint, i especialment a les ONGD en què el moviment de personal és constant, que sembla que cada cop s'hagi de tornar a començar en l'adquisició d'aprenentatges.

Coneixement global contra coneixements locals

Així mateix, quan parlem de coneixement en el món del desenvolupament i la cooperació acostumem a parlar d'un coneixement concret, dominant, globalitzant, però existeixen una gran diversitat de coneixements, segons el context i la cultura en què es creïn. És per això que hem de parlar cada vegada més de múltiples coneixements, atès que no existeix una comprensió única universal sobre el desenvolupament. Tots entenem el món a través d'una combinació de la nostra educació, llengua, cultura i creença, així com de les nostres realitats físiques: gènere, ubicació i entorn socioeconòmic.

Les implicacions del concepte coneixement utilitzat al sector del desenvolupament són predominantment occidentals, com ho és, de fet, el concepte mateix de desenvolupament, vist des de models occidentals. La dominació d'aquest model de coneixement ha dictat la marginalització dels sistemes de coneixement no occidentals, com ara la concepció etnocentrista entre països desenvolupats i països subdesenvolupats o en desenvolupament.

El coneixement no és absolut, sinó que és una construcció social, es construeix a la ment de les persones, influït per múltiples factors i realitats, per la qual cosa cal no separar-lo del context en què s'ha creat, ni dels actors que l'han formulat, ni dels que l'han difós. Aquest factor és fonamental per entendre dues qüestions que abordarem posteriorment, el paper dels intermediaris gestors del coneixement i la importància d'accedir i difondre els coneixements del Sud. Per exemple, envers la necessitat d'obtenir informació i documentació sobre sistemes de salut a l'Equador, podem cercar documents d'organitzacions internacionals

com ara l'Organització Panamericana de la Salut, el Banc Mundial, Metges sense Fronteres, el Ministeri de Salut mateix, o ampliar i contrastar aquesta informació amb altres materials, tradicions orals i experiències d'organització de la salut amb base comunitària o tenint en compte la diversitat de regions i ètnies del país, on veurem diferents construccions socials de la salut, diferents sistemes comunitaris i, fins i tot, diferents conceptes de salut. Aquest coneixement només el podrem adquirir a través de fonts creades o extretes de comunitats indígenes, facultats d'antropologia o organitzacions de base. Evidentment, segons triem els materials i les fonts, el nostre coneixement i aprenentatge variarà.

Coneixement teòric versus coneixement pràctic

Una altra de les característiques de la gestió del coneixement en el desenvolupament és encara una feble base teòrica i una prevalença del coneixement basat en la pràctica. Això és degut possiblement i principalment al fet que ha estat més important la cooperació que el desenvolupament. Aquesta realitat es dona molt més sovint en el cas espanyol, on els estudis de desenvolupament són pràcticament inexistents en comparació amb la quantitat de formació i recerca en matèria de cooperació que produïm.

Què és la gestió del coneixement?

Arribats a aquest punt, i tenint en compte les diferents dimensions del que anomenem coneixement, podem definir la gestió del coneixement com el conjunt de processos i pràctiques de crear, adquirir, emmagatzemar, compartir i utilitzar el coneixement, les habilitats i les experiències, siguin etiquetats explícitament com a gestió del coneixement o no.

Conferència General a l'EADI celebrada a Ginebra el 2008

Una altra visió més política del concepte afirma que es tracta de fer arribar el coneixement adequat a la persona adequada en el moment adequat perquè pugui prendre la decisió correcta amb vista a assolir els seus objectius. L'aplicació del coneixement i l'aprenentatge esdevé clau per millorar la qualitat del treball en cooperació al desenvolupament, especialment en un àmbit que es caracteritza, o s'hauria de caracteritzar, per l'intercanvi de sabers i l'aprenentatge mutu.

3. EL PAPER DE LES ONGD EN LA GESTIÓ DEL CONEIXEMENT EN LA COOPERACIÓ AL DESENVOLUPAMENT

El concepte de gestió del coneixement en la cooperació al desenvolupament neix fa aproximadament una dècada. S'acostuma a esmentar com a partida l'aparició de l'estratègia

de gestió del coneixement del Banc Mundial el 1996, seguida de la publicació de l'Informe de Desenvolupament Mundial 1998/1999, *Knowledge for Development* (Banc Mundial, 1999). La justificació per a una estratègia de coneixement del Banc Mundial era proveir els decisors amb el coneixement i les idees per dissenyar polítiques més exitoses.

A partir d'aquest moment, agències de cooperació, organismes internacionals i especialment ONGD internacionals han desenvolupat estratègies de gestió del coneixement. Paral·lelament s'han establert ponts amb el món acadèmic sobre desenvolupament, a fi de promoure el que s'anomena investigació-acció en el camp de la cooperació, tot reconeixent la importància clau que té lligar ambdós conceptes per obtenir els millors resultats possibles. El lligam entre la recerca i l'acció és d'anada i de tornada, la interacció és mútua. Al llarg de

la darrera dècada, moltes agències de desenvolupament internacional han ampliat la seva activitat més enllà del finançament de programes o projectes de desenvolupament, per tal d'incrementar l'interès en desenvolupament de capacitats i compartir coneixement. Aquesta tendència és una resposta a la necessitat de promoure una comprensió del desenvolupament, expressada tant per les agències per si mateixes com pels socis i contraparts. Avui en dia, per a una organització és tan important o fins i tot més el coneixement i la informació com el capital financer que té per dur a terme les accions de cooperació. Malgrat els esforços entre les agències, i entre els camps de la pràctica, la recerca i la política de desenvolupament, la transferència de coneixement entre els diferents actors és limitada i la col·laboració restringida.

El PNUD va publicar el 2007 un manual sobre gestió del coneixement, que tot i centrar en el sector de la prevenció de crisis i la rehabilitació, aporta interessants elements aplicables a altres intervencions en cooperació al desenvolupament i, en definitiva, mostra la creixent importància que es dona al sector a l'establiment d'estratègies que afavoreixin l'aprofitament de les intervencions per produir, transmetre i intercanviar coneixement a través de la producció de publicacions i recerques. Existeixen moltes raons per les quals, segons el PNUD, un sistema efectiu de gestió del coneixement és important.

Evita repetir errors del passat.

- Destaca bones pràctiques per ser replicades a altres llocs.
- Fa el nostre treball més rellevant, efectiu i accessible.
- Compara experiències i extreu temes i reptes comuns.

- Influència el pensament polític i estratègic i el basa en l'experiència.
- Possibilita l'aprenentatge de lliçons i, consegüentment, l'enfortiment de capacitats, un procés conscient i habitual en un equip i/o organització.
- Ajuda a desenvolupar xarxes fortes entre les persones.

Per als actors que treballen en cooperació avui dia és un repte anar més enllà de la informació i transformar-la en coneixement per a canvis de comportament. "Pensar" i "fer" encara no es troben suficientment integrats en la gestió interna de moltes organitzacions. Un mal ús dels recursos disponibles per al desenvolupament, un dels quals és el coneixement, pot portar moltes organitzacions al fenomen de "re inventar la roda". La realitat és tossuda, i ens continua mostrant que la pràctica de la cooperació al desenvolupament té una marcada manca de sensibilitat pel context i ha fallat a reconèixer el significat fonamental del concepte coneixement, i el seu ús.

Però alguna cosa està canviant. La gestió del coneixement sobre desenvolupament s'ha convertit, per si mateixa, fins i tot en objecte d'estudi i anàlisi. Un dels programes que més aporta actualment és l'**IKM Emergent Research Programme**, creat sota els auspicis de l'EADI (xarxa europea de centres d'estudi sobre desenvolupament) i finançat per la Direcció General de Cooperació Internacional del Govern neerlandès. El programa de recerca de cinc anys (2007-2011) té com a objectiu millorar la pràctica del desenvolupament promovent el canvi en la manera en què el sector de desenvolupament enfoca la selecció, gestió i ús del coneixement en la formació i implementació de les seves polítiques i programes. El

programa de recerca pretén assolir l'objectiu a través de: despertar la consciència sobre la importància del coneixement en el treball de desenvolupament; promoure la inversió en la producció i l'ús del coneixement del sud de tot tipus i origen; crear un entorn per a la innovació, amb el suport de la recerca sobre la pràctica existent o emergent, per a les persones que treballen al sector del desenvolupament per tal de crear i discutir les maneres d'abordar aquests temes; i trobar, crear, provar i documentar idees per a processos i eines que il·lustrin el rang de temes que afecten la manera en què el coneixement és utilitzat en el treball de desenvolupament i estimular el pensament sobre possibles solucions.

La integració de la gestió del coneixement en les ONGD

Les ONGD són actors privilegiats per a la producció de coneixement en matèria de desenvolupament. La producció de coneixement en el si d'una organització de cooperació ha de ser adequada a les capacitats i necessitats internes i externes. La relació amb les contraparts i altres actors del sud és fonamental, així com les aliances amb el nord, sia amb altres organitzacions, coordinadores, institucions acadèmiques, donants o socis, i sempre sense perdre de vista les agendes de desenvolupament, des de la local fins a la global. L'aprenentatge mutu amb els actors del sud és un factor d'èxit no només per a l'estratègia de coneixement, sinó també per al procés global de desenvolupament. Facilitar l'aprenentatge mutu significa omplir de valor i contingut la noció mateixa de cooperació.

En aquesta estratègia, la relació entre ONGD i universitats i instituts de recerca és vital perquè la gestió del coneixement produeixi una amplificació de l'aprenentatge i

pugui influir en noves accions de desenvolupament i cooperació, que a la llarga poden configurar les polítiques de cooperació. Malgrat aquesta evidència, la relació és molt limitada encara, especialment a Espanya, i les mancances es donen tant al camp de les ONGD com al de l'acadèmia.

D'una banda, les ONGD assumeixen que coneixen la realitat del terreny, dissenyen intervencions basades en les seves assumpcions i, com a resultat, en ocasions no responen efectivament als problemes que perceben com a més peremptoris. D'altra banda, els resultats de les recerques acadèmiques fallen a trobar el camí cap als milions de persones que podrien beneficiar-se d'aquest coneixement. Importants resultats de recerques del sud penetren de manera insuficient en els mitjans del nord, i per això el seu impacte en l'agenda de recerca és limitat. Aquestes asimetries de coneixement porten a una participació desigual en els processos de presa de decisions polítiques. Aquestes raons, al seu temps, porten a desigualtats en termes d'oportunitats per al desenvolupament humà i el benestar. Treballar per reduir les asimetries és en si mateix treballar a favor del desenvolupament, i si els actors compromesos no apliquen una gestió del coneixement adequada poden no estar creant desenvolupament.

Les ONGD es troben en una situació immillorable de crear coneixement a través de la participació de les poblacions locals amb les quals treballen. Aquest hauria de ser un objectiu a sumar als habituals d'oferir serveis, de lluitar contra la pobresa i de fer incidència política. L'enfocament participatiu es basa en el coneixement local. Aquest enfocament demostraria un compromís amb les

Llibres al Centre de Documentació en Cooperació al Desenvolupament de la UIB

persones beneficiàries i el coneixement resultant milloraria la responsabilitat i la rendició de comptes. Les organitzacions tenen l'imperatiu de gestionar i utilitzar aquesta informació bé. La participació és clau per promoure processos de desenvolupament endògens i transformació social.

Algunes ONG internacionals han dut a terme estratègies per aprofitar el coneixement que creen elles mateixes en el seu treball així com el provinent de la resta de la comunitat de desenvolupament¹ per tal de fer-lo al més accessible al màxim nombre de persones. De fet, aquesta seria una decisió lògica, aprendre de l'acció mateixa, ja que inverteixen una gran quantitat de diners en programes i projectes que d'alguna manera han de donar uns resultats que ajudin a assolir la missió.

Un exemple el trobem a l'ONGD internacional ActionAid, que ha establert una estratègia anomenada *Knowledge Initiative* i promou lligams i connexions, implica comunitats en l'anàlisi i fomenta un pensament crític, constructiu i progressista basat en el treball pràctic. Per aconseguir-ho han utilitzat una gran varietat de mecanismes i eines, que inclouen beques, recerques, cursos, immersions i fòrums de discussió.

Per a ActionAid el coneixement és un recurs clau de l'organització, però mentre que la informació pot ser fàcilment transmesa, el coneixement només es crea un cop que la informació és analitzada. Es tracta d'un procés d'aprenentatge intel·lectual que permet generar noves idees. *Knowledge Initiative* busca canviar la cul-

1. Per a més informació sobre estratègies concretes de gestió de coneixement a diverses ONGD podeu consultar *IKM Working Paper*, n. 7, "How wide are the ripples?", octubre 2009.

tura institucional ja que el coneixement no serà creat sense un procés deliberat. El coneixement ha d'ajudar a entendre la pobresa, és a dir, està directament relacionat amb l'assoliment de la missió de l'organització. L'estratègia treballa per ampliar les fonts d'informació i coneixement sobre temes clau per tal de satisfer les necessitats d'informació de l'organització. Això significa manejar el coneixement existent dintre i fora de l'organització i relacionar-lo amb els fluxos d'informació dintre de l'organització, com ara els plans anuals.

ActionAid aplica el sistema ALPS, *Accountability, Learning and Planning System*,² que té com a objectiu aprofundir la rendició de comptes davant els seus socis, particularment els pobres i exclosos amb qui treballa; assegurar que tots els seus processos creen espai per a la innovació, l'aprenentatge i la reflexió crítica i redueixen la burocràcia innecessària; assegurar que la planificació és participativa i situa al centre de tots els processos l'anàlisi de les relacions de poder i el compromís a favor dels drets. El sistema només pot funcionar si tots els treballadors, voluntaris, activistes, socis i col·laboradors es comporten i tenen actituds d'acord amb els valors, missió i visió de l'organització. De fet, ActionAid no col·laborarà amb aquelles organitzacions els valors i les pràctiques de les quals siguin contràries a les mencionades a l'ALPS, especialment pel que fa al finançament a llarg termini d'iniciatives de desenvolupament. En definitiva, es tracta, allà on hi hagi una seu o personal d'ActionAid, sia al nord o al sud, de valorar de manera continuada què s'ha fet, què s'ha après i, en el marc d'aquesta anàlisi, articular què es farà de manera diferent en el futur.

Però, malgrat aquest exemple, generalment la tendència de les ONGD és de no documentar l'aprenentatge. Les organitzacions prioritzen la implementació de les activitats planificades a costa de la reflexió, tot i que aquesta reflexió millori la qualitat de la implementació. I les que ho fan no sembla que tinguin mecanismes per a l'aplicació i ús d'aquesta informació, tant internament com externament. Aquest fenomen ens porta a una pèrdua d'informació vital que podria usar-se per promoure i afavorir l'impacte de l'organització. Potser això podria explicar per què l'eradicació de la pobresa és encara un miratge malgrat el creixent volum d'ajuda al desenvolupament i el nombre d'ONGD que duen a terme innumbrables accions.

Una enquesta realitzada a Kènia a diverses ONGD per part de PAMFORK *Participatory Methodologies Forum of Kenya*³ ens dona algunes pistes sobre els obstacles per a una adequada integració de la gestió del coneixement a les organitzacions. Cal començar dient que la majoria de l'*staff* de les ONGD està sobresaturat de feina i no tenen temps per reflexionar i adoptar nous enfocaments. Tampoc no existeixen incentius per animar a compartir experiències, llegir documents o criticar el treball d'altres persones a nivell intern o extern de l'organització. Certament, si no hi ha temps per reflexionar i aprendre, això vol dir que les ONGD no creen massa crítica ni tan sols en el si del seu *staff*. Només algunes han aconseguit establir mecanismes interns participatius com ara conferències anuals, on a través de diversos tallers es facilita l'aprenentatge individual i organitzacional.

2. Sistema de Planificació, Aprenentatge i Rendició de Comptes.

3. Fòrum de Metodologies Participatives de Kènia.

La documentació és encara un repte per a bona part de les ONGD. Les principals preocupacions a l'hora de documentar la tasca es dirigeixen a la rendició de comptes davant els donants a través d'informes, més que no pas a l'aprenentatge. És per això que existeix una gran debilitat al sector en documentació. I les que no treballen directament sobre el terreny, sinó que atorguen el protagonisme de l'execució d'activitats als seus socis locals, tampoc no es preocupen gaire d'enfortir les capacitats de documentació d'aquests socis. Una de les respostes recollides a l'enquesta exemplifica l'estat de la qüestió: "we only document because our donors require us to do so. If we were to be given a choice, we would not document since we never use the final documentation outputs".⁴ El 90% de les ONG consultades no han creat

una unitat de gestió del coneixement, això significa que no hi ha cap persona de l'staff encarregada de la documentació.

El material que produeixen, doncs, es troba encara per explotar. I hauríem d'incloure no només publicacions escrites, sinó també material audiovisual. Es podria generar un flux important de coneixement a través d'aquests materials, a fi de disseminar resultats, impactes, bones pràctiques, així com tècniques, metodologies i enfocaments innovadors. Però aquest no és encara un tema per a moltes organitzacions perquè l'objectiu no és tant compartir resultats com obtenir-los. El 46% de les que sí que documenten la feina feta, principalment a través d'avaluacions, reconeixen que després no apliquen les recomanacions dels estudis realitzats.

4. Nosaltres només documentem perquè els nostres donants ens requereixen que ho fem. Si tinguéssim l'oportunitat d'escollir, no documentàriem, ja que mai no fem servir els resultats finals de la documentació.

En moltes ocasions, els processos d'aprenentatge són fallits perquè les prioritats de projectes desenvolupats no estan alineades amb les de les comunitats locals. Això també és degut al fet que les relacions desiguals de poder i pobresa fan que les comunitats locals no expressin les seves prioritats reals en el procés de valoració de necessitats, ja que necessiten els diners i els recursos controlats i gestionats per les ONGD. Una altra de les dificultats identificades en el procés de creació de coneixement és que moltes ONGD es troben situades lluny de les comunitats beneficiàries (generalment tenen seu a la capital per qüestions burocràtiques i de comoditat). En altres ocasions, les ONGD ignoren directament les organitzacions de la societat civil en la formulació i implementació de polítiques, la qual cosa també passa amb les institucions governamentals.

L'immobilisme de les estructures d'organització i treball de moltes entitats mostra la poca atenció a aprendre de la seva pròpia acció i a aplicar canvis des de dins, que de vegades només es donen per les forces externes com ara el finançament dels donants. Ens trobem, doncs, sovint, amb canvis de paradigmes i de models d'intervenció, d'objectius i de missions en l'àmbit del desenvolupament fruit del nou coneixement extern, però que només s'incorpora en la retòrica, atès que pel fet de no existir sistemes d'aprenentatge intern ni de gestió d'aquest coneixement, les maneres d'actuar i les estructures internes i cultures organitzacionals es mantenen invariables. Un exemple és la distància abismal que hi ha entre el discurs sobre la incorporació de la perspectiva de gènere en les accions de desenvolupament i la realitat de la seva aplicació pràctica.

La naturalesa del material produït per les ONGD pot ser molt diversa: informes i memòries anuals, informes sobre el terreny, informes de seguiment, articles, papers temàtics ocasionals, *briefings*, fulls informatius, butlletins, revistes, vídeos, fotos, gràfics, còmics, manuals, guies, pòsters, etc. Però moltes ONGD no consideren publicable la seva documentació. Per exemple, una gran quantitat d'avaluacions amb les seves recomanacions i lliçons apreses es mantenen sense publicar, és a dir, perden la possibilitat de compartir el coneixement creat. Altres, en canvi, han penjat els seus materials en biblioteques virtuals per a una transferència del coneixement més àmplia, també han presentat els seus productes de coneixement en tallers nacionals i internacionals i a altres tipus d'esdeveniments on han intercanviat bones pràctiques, innovacions, percepcions i experiències.

La fase següent és promoure l'ús del material produït internament i compartir-lo externament. En aquesta distribució del material és important el paper dels intermediaris i serveis d'informació i documentació, el *know how* dels centres de documentació del saber, on cercar, trobar i posar ràpidament a disposició una informació concreta, com ara les darreres investigacions científiques, així com les lliçons derivades de projectes previs. Un exemple d'aquesta qüestió el trobem a *ALNAP Active Learning Network for Accountability and Performance in Humanitarian Action*,⁵ una xarxa creada el 1997 després precisament de l'avaluació interinstitucional arran del genocidi de Ruanda.⁶ És un exemple d'estratègia d'intercanvi i aprenentatge mutu entre diferents organitzacions humanitàries. Especialment en

5. Xarxa d'Aprenentatge Actiu per a la Rendició de Comptes i l'Actuació en Acció Humanitària.

6. Per a més informació sobre l'ALNAP, vegeu <<http://www.alnap.org>>.

accions humanitàries i crisis ambientals, la capacitat de tenir un accés ràpid i ben dirigit al coneixement científic o pràctic de darrera hora pot ajudar enormement a l'èxit i l'eficiència d'una intervenció.

De vegades es gestiona coneixement sense tenir consciència del que es fa. La qüestió és identificar els mecanismes interns habituals que gestionen coneixement i no veure-ho com una tasca addicional, és a dir, es tracta de transversalitzar el coneixement en el dia a dia de l'organització. El PNUD sintetitza alguns exemples de productes i de tasques diàries que es duen a terme en organitzacions de cooperació i que creen coneixement, i que són plenament vàlides per al treball de les ONGD:

Informes de missió: una manera excel·lent d'intercanviar coneixement, si bé en moltes

ocasions els seus continguts són considerats de caràcter reservat, per les reticències a compartir precisament informació que pot veure's com a privilegiada.

Debriefings: són les entrevistes personals o tallers que es duen a terme en una organització amb personal que torna d'una estada sobre el terreny. Són clarament font de creació de coneixement atès que aboquen experiències personals i les contrasten, a més de ser un canal interessant que transforma el coneixement individual en coneixement organitzacional.

Moments de lectura: al llarg de la jornada laboral, l'*staff* d'una organització dedica temps a la lectura, de vegades són lectures sincopades sense temps suficient per mantenir-se al dia de les darreres publicacions del sector. Segons el PNUD, seria ideal con-

cedir un temps específic per a l'adquisició de coneixement a través de la lectura, sia a casa o en una biblioteca. Es tracta, però, d'una iniciativa difícilment compatible amb l'estructura de la feina. De tota manera, és interessant fer la prova de mesurar el nombre d'hores dedicat a la setmana o al mes a llegir.

Notes de lectura: el moment de lectura anteriorment comentat adquireix una major rellevància i es maximitza per a l'organització si cada persona és capaç d'escriure una nota breu, com a màxim de dues pàgines, per a la resta de companys, de manera que el coneixement adquirit individualment és compartit. Les notes poden fer referència tant a lectures com a conclusions de reunions, tallers, congressos o seminaris als quals s'ha assistit.

Reunions d'equip: de vegades fer reunions d'equip per rutina fa que perdin l'objectiu i l'interès, i que es vegin com a obstacle per a la feina diària. Una reunió d'equip enfocada com un espai d'intercanvi de coneixement pot millorar substancialment l'interès. Les reunions haurien de tenir un tema concret, un projecte específic, quelcom substantiu, a fi que de la reunió s'extreguin conclusions i lliçons apreses. No hi ha res pitjor que sortir d'una reunió amb la idea al cap que no ha servit de res o ha estat una pèrdua de temps. A les reunions hi ha d'haver una persona encarregada de prendre notes a fi de compartir els continguts amb aquelles persones que no hi han assistit, i si és possible ha de ser una tasca rotatòria per tal d'implicar tothom en la gestió d'aquest coneixement.

Tallers: els tallers són una excel·lent oportunitat per sortir de la rutina diària i aprofundir en el coneixement indispensable per als objectius de l'organització. Atès que supo-

sen una feina addicional, els tallers han de ser pertinents al màxim, i és interessant crear mecanismes de sol·licitud de tallers quan l'*staff* vegi que necessita aprofundir en el coneixement d'algun tema en concret.

Directoris: els famosos "who's who" són una eina excel·lent per identificar cares amb noms i amb coneixements o experiències concrets. Crear directoris, interns en una organització o externs com a xarxa d'experts, serveix per situar on resideix un coneixement expert que en algun moment pot ser necessari.

El coneixement i el cicle del projecte

Els projectes de cooperació són una font de documentació important i ho podem comprovar al llarg de tot el cicle del projecte. En primer lloc, l'anàlisi del context requereix, d'una banda, l'assoliment del coneixement sobre l'entorn, les característiques de la població (història, geografia, societat, etc.), les polítiques socials del país i també haurien de requerir un coneixement d'experiències anteriors (fet que no acaba de donar-se i que ocasiona moltes vegades el trencament de la cadena de transmissió del coneixement, no es beu de les experiències anteriors, cosa que sovint acaba repercutint en la repetició d'errors, en la duplicació d'accions o, en el pitjor dels casos, en la incoherència i efectes contraproduents de dues accions paral·leles).

El quadre següent és una adaptació simplificada del que el PNUD utilitza al seu manual de gestió del coneixement i ens ajuda a comprendre la manera en què les organitzacions de desenvolupament poden integrar, i de fet en bona part integren, la gestió del coneixement en les accions de cooperació que duen a terme.

➔ Definir un projecte: missions exploràtories, identificació, preparació marc de resultats, etc.	➔ Iniciar un projecte: formulació, document del projecte	➔ Execució d'un projecte: implementació, operacions, seguiment, etc.	➔ Avaluació: tancament, revisió, aprenentatge, etc.
Pensa en: trobar experiències comparades, buscar material sobre pensament i enfocaments sobre el sector en particular	Pensa en: si el projecte es construeix ° experiències passades i lliçons apreses; els mecanismes que es poden integrar en el projecte per assegurar un aprenentatge i millora continus	Pensa en: assegurar que els assoliments, lliçons, problemes i aprenentatges són registrats i retroalimenten el projecte a intervals regulars	Pensa en: el que els altres poden aprendre de l'experiència. Com les lliçons apreses poden compartir-se àmpliament
Recursos/eines: bases de dades d'avaluacions, bases de dades de projectes, catàlegs de centres de documentació, serveis d'informació <i>online</i> , xarxes de coneixement	Recursos/eines: xarxes de coneixement, directori d'experts, altres documents de projectes i termes de referència	Recursos/eines: sessions i tallers de seguiment, informes de progrés	Recursos/eines: base de dades de projectes, bases de dades d'avaluacions, <i>newsletters</i> , revistes acadèmiques, xarxes de coneixement
Documents resultants: informes de missió exploratòria, i d'identificació, documents d'entrevistes amb actors sobre el terreny (contraparts, beneficiaris)	Documents resultants: document del projecte, informes de context	Documents resultants: informes de seguiments, avaluacions intermèdies, estudis sectorials sobre aspectes concrets del projecte	Documents resultants: informes de final de projecte, avaluació final (i ex post)

Font: *Knowledge Management Toolkit for the Crisis Prevention and Recovery Practice Area*, UNDP, 2007

L'accés al coneixement i la integració del Sud

Un altre dels elements crucials quant a la gestió del coneixement i el desenvolupament és l'accés. Com en el cas d'altres recursos i capitals, accedir al coneixement és un factor diferencial que provoca desigualtats. És per això que en el context de lluita contra la pobresa i d'entendre el desenvolupament com a promoció de capacitats, invertir en la creació, gestió i difusió del coneixement és un factor clau del desenvolupament i la cooperació en si mateix. Un dels reptes és obrir les estratègies a les institucions del sud, creant xarxes globals nord-sud i sud-sud. De fet, ja existeixen plataformes científiques que acumulen i gestionen un potencial de coneixement moltes vegades desconegut o poc aprofitat pels agents de cooperació dels països del nord.

L'ús del coneixement d'una manera efectiva, particularment el produït al sud, fa que les pràctiques de treball en cooperació estiguin millor informades i propiciïn un desenvolupament sostenible també més efectiu. Tirar endavant aquesta idea requereix una implicació d'actors diversos a fi de crear tot un sistema de coneixement, una xarxa d'entramats de creació, intercanvi i difusió d'aquest coneixement. Documentar les activitats, els seus resultats, les seves avaluacions i seguiments permet adquirir i difondre un coneixement útil per al procés continu de desenvolupament. És per això important que la gestió inclogui la comunicació d'aquest coneixement, sense la qual aquest no s'integra veritablement en el procés de desenvolupament i resta només a les mans d'un grup limitat, cosa que en redueix els beneficis.

Un sector que destaca per posar en contacte societats i cultures diverses amb tipus de coneixements diferents també ha de tenir en

compte a l'hora de gestionar els aprenentatges aquesta multiplicitat de coneixements. En massa ocasions el coneixement imperant és l'occidental, amb origen als països del nord i implantat en aquells sectors del sud que hi cooperen. I al nord, domina el model de coneixement anglosaxó. Una de les crítiques més sentides des del sud és la implantació de metodologies de l'estil del marc lògic, moltes vegades alienes al bagatge cultural de moltes comunitats beneficiàries de la cooperació, fet que acaba influïnt en el tipus de coneixement que es crea, així com en la seva gestió i implantació. La noció mateixa de desenvolupament occidental que transmet la cooperació respon a un tipus de coneixement molt concret i determinat. La necessitat d'establir canals de comunicació comuns i de crear consensos ha de tenir en compte aquestes diferències. Novament el coneixement esdevé un factor fonamental per a la gestió de la cooperació i per evitar impactes negatius o pèrdua d'efectivitat, i especialment per no incrementar les relacions de poder desiguals en què es basa la cooperació al desenvolupament, i afavorir que sigui un espai al més inclusiu i equitable possible. El coneixement posa en evidència la contradicció de la cooperació com a eina que crea relacions desiguals de poder quan l'objectiu és promoure un desenvolupament inclusiu i equitable.

Cal revertir la unidireccionalitat de transmissió del coneixement en què s'ha basat tradicionalment la cooperació i l'assistència tècnica, del nord cap al sud. El paper d'intermediari del coneixement, tant exercit per ONGD com per altres actors com els centres de documentació, és essencial en el canvi d'actituds dels actors de cooperació del nord. En aquesta línia, la difusió del coneixement creat al sud hauria de ser un dels objectius de la cooperació en la vessant de gestora del coneixement.

L'accés obert

Avui en dia, en l'època d'Internet, l'accés al coneixement s'ha ampliat de manera magnífica. Una de les claus per a un major impacte del coneixement en l'aplicació pràctica és l'accés obert. Per accés obert s'entén l'elaboració de publicacions i altre material disponible *online*, gratuït i en formats estàndard que permeten un fàcil accés i compartir informació. Per als investigadors suposa un increment de les descàrregues i una major possibilitat de ser citats. Es tracta d'un complement a altres canals de publicació més que no pas una substitució. Existeixen moltes iniciatives d'arxius amb accés obert, com les biblioteques digitals, i altres serveis com per exemple Connecting Africa,⁷ de l'Africa Studies Center de Leiden, als Països Baixos, que aplega no només recursos digitals, sinó també experts i organitzacions.

El 2009, Peter Ballantyne va realitzar un informe que tractava precisament sobre l'accés obert, amb vista a una futura política de recerca del Departament de Desenvolupament Internacional del Govern Britànic (Dfid). En aquest informe destacava cinc motius a favor del que s'anomena *Open Access*:

1. L'accés obert reforça la lliure circulació de coneixement, que ha estat des de sempre la saba de la ciència i la investigació.
2. Dfid i els seus socis, a causa dels seus objectius de desenvolupament, tenen raons morals i pràctiques per promoure l'accés obert com a estratègia d'apoderament per als investigadors i altres actors als països en desenvolupament.
3. La Recerca recolzada pel Dfid té el potencial d'esdevenir un bé públic internacional amb elevats beneficis socials –però només si els béns són accessibles-. L'accés obert pot incrementar el potencial per respon-

dre i utilitzar els resultats de les recerques.

4. Els actuals models empresarials d'accés tancat tendeixen a fer inassumibles les subscripcions a revistes i altres productes. Això afecta totes les institucions, però particularment les dels països en desenvolupament. L'accés obert talla aquestes barreres que suposen les subscripcions.
5. L'accés obert ajudarà el Dfid a fer ús de les recerques que ell mateix ha finançat.

Aquesta transparència documental no sempre es dona al món de la cooperació. En massa ocasions, aquells documents on precisament es recull el gruix dels aprenentatges fruit de les accions de cooperació al desenvolupament, les avaluacions, no es fan públics, fins i tot els finançats amb diners públics, la qual cosa limita de manera important les possibilitats d'aprenentatge i coneixement.

El camp de la recerca i la documentació en matèria de cooperació s'hauria de regir per la definició de coneixement obert que Ballantyne recull al seu informe, adoptada per l'Open Knowledge Foundation:⁸

Definició de Coneixement Obert

'Coneixement Obert' és qualsevol contingut, informació o dada que les persones són lliures d'utilitzar, reutilitzar i redistribuir sense cap restricció legal, tecnològica o social. Els principis bàsics són:

- Accés lliure i obert al material
- Llibertat de redistribuir el material
- Llibertat de reutilitzar el material
- No restringir cap dels punts anteriors d'acord amb qui es qui (segons la nacionalitat) o el seu camp de treball (comercial o no comercial)

7. <<http://www.connecting-africa.net>>

8. <<http://www.okfn.org>>

Avui en dia, les possibilitats d'accés obert a documents són variades, així com els formats i els nivells d'accés. Des de documents en PDF o HTML a pàgines web, de vegades inclosos a repositoris i serveis d'informació, fins a documents multimèdia com ara fotografies, vídeos, presentacions PowerPoint, a webs com Youtube, Blip, Flickr o Slideshare. Però també hi ha varietat en l'accés als continguts, amb alguns formats amb limitacions per usar-los, com els bloquejos per fer còpies del text o per descarregar.

L'avaluació com a font de coneixement sobre desenvolupament

Les avaluacions són una de les vies per observar de quina manera s'han assolit els objectius proposats i de mesurar l'impacte de les accions de cooperació en el desenvolupament; són, per tant, una de les principals fonts de coneixement del sector. El seu ús i difusió permeten l'adquisició de coneixement i la seva aplicació pràctica en canvis de comportament individuals i institucionals. És per això que els repositoris d'avaluacions i els centres de recursos són una eina bàsica en la gestió del coneixement en el desenvolupament. Per exemple, un centre de recursos que reuneixi i posi a disposició dels usuaris totes les avaluacions sobre projectes de cooperació en salut comunitària a l'Amèrica Central, de segur serà una eina útil per a totes aquelles organitzacions i experts que desenvolupin o hagin de desenvolupar projectes similars. Un bon ús i una gestió adequada d'aquest recurs documental permetrà la transmissió del coneixement generat prèviament i incre-

mentarà l'eficàcia i l'eficiència de l'acció que s'hagi de desenvolupar. Però perquè això passi s'han de complir uns requisits previs: a) ha d'existir una política de gestió del coneixement que contempli l'elaboració d'avaluacions com a fonts de coneixement, b) els documents resultants han de ser accessibles i no restringits, c) perquè existeixi aquesta política de transparència hi ha d'haver una relació de confiança.

La gestió del coneixement promou una relació més forta entre la teoria i la pràctica, i proporciona una anàlisi metodològica i teòrica com a base per a l'orientació pràctica en la cooperació. Aquestes són les conclusions de l'estudi *Knowledge and Learning in Aid Organizations*⁹ encarregat el 2007 per la Swedish Agency for Development Evaluation (SADEV).¹⁰ Bona part d'aquest coneixement emana de les avaluacions, és per això que la cultura de l'avaluació està íntimament lligada a la gestió del coneixement. I és a partir dels resultats de les avaluacions que es poden identificar camps clau on aprofundir la recerca en desenvolupament. La visió de les avaluacions més com a control que no pas com a aprenentatge també són un obstacle important. Aquests processos s'han de veure més enllà de la recollida de dades quantificables com l'acumulació de capital, han de veure's com a processos que impliquen el factor humà, els individus que viuen en condicions diferents. El procés, que ha de ser participatiu, serà tan important o més que els resultats. Especialment valuosa és la implicació i la participació dels socis del sud en els processos avaluadors d'aprenentatge.

9. Coneixement i Aprenentatge en Organitzacions d'Ajuda.

10. Agència Sueca per a l'Avaluació del Desenvolupament.

És important quan es duen a terme informes de seguiment i avaluació que els resultats no es quedin als documents i informes tancats en calaixos o que molts pocs poden llegir. Cal transformar aquests informes en coneixement fàcilment i àmpliament disseminable i comunicable, i no només al final o si el projecte ha sortit bé, també durant tot el cicle del projecte i fins i tot si el projecte ha sortit malament. UNIFEM identifica un seguit d'activitats de comunicació que cal dur a terme: a) produir material promocional i d'aprenentatges d'alta qualitat per a distribució global, b) organitzar esdeveniments d'informació i difusió i col·laboració amb els mitjans de comunicació, c) comunicar els resultats a les àmplies comunitats acadèmiques de recerca i avaluació.

4. ELS CENTRES DE DOCUMENTACIÓ COM A INTERMEDIARIS DEL CONEIXEMENT

Els centres de documentació en cooperació tenen un paper central en la gestió del coneixement, són els nòduls del sistema pels quals corre el flux de coneixement. A més, tenen el doble paper de ser instruments d'educació per al desenvolupament i de sensibilització en si mateixos. De fet, la història de la creació dels primers centres de documentació a Espanya, com veurem en l'apartat següent, està íntimament relacionada amb l'objectiu de transmetre un coneixement amb una finalitat sensibilitzadora i transformadora. És per això que del nucli inicial de centre de documentació s'ha anat desenvolupant un procés evolutiu que n'ha transformat molts en centre d'estudis i recerca fins a acabar definint-se,

alguns, com a *think tanks*, amb una clara orientació cap a la influència en la presa de decisions polítiques informades i basades en el coneixement.

Sia com a simples canals de comunicació o establint sistemes d'aprenentatge per compartir el coneixement, el paper dels centres de documentació en cooperació troba aquí bona part de la seva raó de ser. Els diferents actors de la cooperació al desenvolupament, com ja hem vist anteriorment, tenen dificultats per introduir la gestió del coneixement en la tasca diària, i no cal que tinguin un coneixement absolut ni tan sols saber identificar on es troba el coneixement que ells requereixen en un moment determinat, o tenir la capacitat per difondre de manera global el seu coneixement. Els centres de documentació i altres estructures de serveis són nuclis que tenen com a tasca acumular informació i documentació variada, dispersa tant geogràficament, com sectorialment, com cronològicament, a més de gestionar-la, facilitar-ne l'accés, promoure'n la transformació en coneixement i apropar-la per a la seva aplicabilitat, sia a través d'estructures estables i físiques, com poden ser les biblioteques, com a través d'estructures virtuals i dinàmiques com poden ser els serveis d'informació i documentació *online*. El centres de documentació s'encarregaran d'observar la producció de diverses fonts de coneixement, de crear lligams i vincles i d'assegurar la cultura de compartir el coneixement.

El juliol de 2008 es va celebrar a Pretòria, Sud-àfrica, la conferència "Locating the Power of In-Between: How research intermediaries and knowledge brokers

support pro-poor evidence-based policy and practice”.¹¹ En aquesta trobada es va mostrar que existeix un ampli ventall d'intermediaris de la informació i el coneixement que treballen en polítiques i pràctiques de desenvolupament que han estat passats per alt conceptualment i la contribució dels quals ha estat infravalorada. Els debats a la conferència van identificar un entorn ràpidament canviant en què la informació disponible s'incrementa exponencialment. L'evolució de les tecnologies digitals ha transformat la manera en què la informació es genera i es comparteix. El material es troba encara fragmentat, és difícil navegar-hi, comparar i consultar, i és majoritàriament dominat per algunes fonts poderoses. L'accés és desigual. Així doncs, tot i que la quantitat de documentació disponible prolifera, les habilitats de les persones que treballen en desenvolupament, tant a nivell polític com pràctic, d'abastar-la no canvia tan ràpidament. La conferència va identificar alguns reptes per als intermediaris que inclouen:

- Anar més enllà de ser repositoris d'informació per comprometre's més activament amb els processos de política i pràctica i amb els actors.
- Col·laborar entre tots per possibilitar el flux d'informació entre els diferents actors i llocs.
- Comprometre's amb la confiança, neutralitat i transparència i amb la naturalesa política del rol, igual que han fet altres treballadors de la informació i els mitjans.

El concepte d'intermediaris de la informació i el coneixement contempla fer

accessible la informació, triar-la i fer-la més rellevant als usuaris. Un dels reptes dels centres de documentació en cooperació és facilitar el coneixement des de totes les fonts possibles, i no només el coneixement amb un accés més fàcil. Aquest punt és clau per evitar els monopolis de la informació i equilibrar les fonts de coneixement. Ja hem vist com les dificultats d'accés al coneixement, l'exclusió del coneixement del sud i els perills d'utilitzar un coneixement occidental dominant poden aprofundir les desigualtats. Es tracta d'una tasca altament especialitzada i que requereix una gran capacitat per explorar el sector, les diferents fonts d'informació i documentació, així com per fer el cribatge del cada cop més gran bombardeig d'informació i documentació, a fi d'adequar-la a les necessitats dels individus i d'institucions que la requereixen, atesa la seva limitada capacitat d'absorció davant una cada cop més creixent inundació d'informació. En aquest sentit, els centres són part de la cadena que permet l'enllaç entre consumidors i proveïdors de coneixement en desenvolupament.

Els centres de documentació són, doncs, uns actors més de la cooperació al desenvolupament. La relació existent entre les polítiques de desenvolupament i els serveis d'informació i documentació podem veure-la clarament en el model desenvolupat per l'Institute for Development Studies (IDS) de Brighton, una de les institucions pioneres a Europa en la gestió del coneixement, que reproduïm en el quadre següent.

11. Localitzant el poder dels intermediaris: com els mitjancers de la recerca i els agents del coneixement donen suport a les polítiques a favor dels pobres basades en l'evidència.

Teoria de Canvi per al Desenvolupament a través de la Informació i el Coneixement

Visió	Un món en el qual la pobresa no existeix, la justícia social preval i les veus de tothom són escoltades a les institucions nacionals i internacionals
Objectiu	La informació contribueix a processos i intervencions de desenvolupament més orientats als pobres, inclusivament i equitables
Acció	Els actors del desenvolupament utilitzen regularment la informació; comparteixen i apliquen el seu coneixement en projectes, programes, polítiques, campanyes, incidència política i activisme que contribueixen a la nostra visió - La informació és utilitzada per dissenyar, implementar, recolzar, justificar i canviar una intervenció de desenvolupament - Apareixen nous temes i s'estableixen noves agendes - S'obren espais on les relacions de poder poden transformar-se i on pot haver una mobilització per a l'acció - S'estimula el debat públic i una sensibilització més àmplia sobre els temes de desenvolupament
Comprensió i influència	- Major comprensió sobre les causes i conseqüències de la pobresa i la injustícia, així com sobre les idees i possibilitats potencials de canvi - Major capacitat per influir en els comportaments i accions dels altres - Major capacitat per crear la comprensió dels altres a través de l'ensenyament i la capacitat
Accés i debat	- Desig i capacitat de cerca, avaluació i utilització de la informació - Accés a informació rellevant, diversa i creïble - Compartir, discutir i crear conjuntament nou coneixement - Un entorn favorable a l'intercanvi d'informació i al treball d'intermediaris de la informació i el coneixement
Productes	Allò que els Serveis d'Informació de l'IDS produiran
Manera de treballar	L'Estratègia del Departament d'Informació

Font: *IDS Information Department Strategy, 2008-2013*

Centre de Documentació en Cooperació al Desenvolupament de la UIB

5. L'ERA 2.0 I LA PARTICIPACIÓ CIUTADANA EN LA GESTIÓ DEL CONEIXEMENT

La ràpida evolució de les tecnologies de la informació i la comunicació estan transformant l'àmbit de la gestió del coneixement. Per a la cooperació al desenvolupament s'obre una etapa en què els fluxos d'informació es multipliquen i les noves aplicacions creen nous canals de comunicació i d'intercanvi de coneixement. Ens trobem davant d'un potencial d'interconnectivitat inimaginable fins fa poc temps. Evidentment, això afecta també els actors de la cooperació.

Internet i altres tecnologies de la informació i la comunicació fan molt més fàcil disseminar documentació a una àmplia audiència. Alhora, l'arribada de l'era digital proporciona una gran oportunitat als països en de-

svolupament per accedir a informació i coneixement. El desenvolupament de les biblioteques i arxius digitals, els programes d'ensenyament a distància per Internet i l'habilitat dels científics i investigadors d'accedir a sofisticades bases de dades *online* d'informació tècnica en temps real en són alguns dels exemples.

L'era digital crea també nous reptes com ara les qüestions comercials i de titularitat de drets de reproducció, la protecció de drets d'autor i de drets editorials i de distribució a la xarxa. Tot i així, es va avançant molt en la generació de continguts per part d'usuaris de serveis, en entorns web 2.0, de lliure accés o lliure amb referència explícita a les fonts originals, un bon exemple és la viquipèdia.

L'era 2.0 suposa l'obertura a una documentació més democràtica, molt escaient per a la cooperació al desenvolupament atès que

la participació social n'és un dels elements vertebradors. No es tracta d'una simple actualització de tecnologia, és un canvi de filosofia i un aprofundiment de les interrelacions tan necessàries en cooperació. El camp per recórrer que ofereix encara és molt verge i amb grans potencials no explotats. Una eina bàsica, cada cop més promoguda pels actors de la cooperació, així com per altres intermediaris, és la creació de xarxes socials, com ara facebook o twitter.

La interconnexió de les persones que treballen o que estudien en el camp de la cooperació facilita l'intercanvi i el flux d'idees, d'experiències i d'aprenentatge mutu, siguin on siguin, en qualsevol part del món. Ja no es tracta només de llegir els millors documents, sinó sobretot de trobar la persona de contacte adequada. És per això que cada cop més apareixen a la xarxa directoris de persones expertes, així com repositoris de bones pràctiques, de projectes, d'experiències, a fi de facilitar la interconnectivitat i augmentar de manera exponencial la fluïdesa i l'abast de la informació, de l'aprenentatge, del coneixement. Passem d'oferir contingut a oferir persones.

Cada mes a tot el món prop d'un milió de nous usuaris s'uneixen a Internet i se sumen així als 750 milions ja connectats, que generen els seus propis continguts en forma de blocs, viquis, webs, etc. La magnitud del fenomen no té precedents en la història de la humanitat, el creixement del contingut és molt superior a la capacitat de l'editor i els continguts de biblioteques es veuran reduïts a la xarxa, atès que els buscadors portaran els usuaris per altres camins. Aquest fet fa que darrerament es qüestionï el paper dels centres de documentació, especialment quan la gran majoria utilitza

buscadors massius com Google i altres. Però val a dir que la dependència és mútua, perquè els buscadors són mers intermediaris entre els usuaris i els gestors dels continguts. Aquest paper, però, obliga a innovar amb continguts *online*, buscant una especialització temàtica o geogràfica, millorant l'accessibilitat de manera creativa per ser referents a la xarxa.

Paper o PDF?

La funció física de les biblioteques i centres de documentació és un dels problemes més evidents d'aquest moment de canvis en l'era de la digitalització. Aquest problema és comú a tothom i també al sector de la cooperació. Sense resolució encara, hi ha dos camins paral·lels, la creació de serveis digitals i mantenir el patrimoni en paper dels seus fons. L'especialització i el treball de continguts més adequat a les necessitats i a l'agenda dels actors de la cooperació és una de les solucions. Un altre dels elements per a la reubicació dels centres de documentació a les xarxes virtuals és identificar al màxim possible el perfil dels usuaris digitals, tot i la dificultat de vegades d'esbrinar qui hi ha al darrere, i adequar-se a les seves necessitats i exigències, a través de serveis a la carta i de l'especialització.

Els centres de documentació ja no es valoraran pel seu catàleg, per l'acumulació de documentació, sinó per la creació de continguts. Partint de les funcions tradicionals de generació d'una col·lecció documental, cada cop més digital, de la seva ordenació i custòdia, i d'una anàlisi de continguts en bases de dades, també ja digitals, es proposa crear des d'aquest patrimoni nous productes d'informació. Els centres de documentació en cooperació tenen encara un ampli camp de creació de nous

Exterior de la Universitat de València

productes, sempre en coordinació amb la resta dels actors del sector de desenvolupament, que són els seus usuaris naturals. Alguns exemples són butlletins d'informació, índexs comentats d'informació seleccionada, blocs documentats sobre temes d'actualitat. Guanya terreny, doncs, no només posseir la informació, sinó facilitar-ne l'accés, es trobi on es trobi, i un valor afegit cada cop més reclamat és l'anàlisi i la creació de continguts, especialment els orientats a la presa de decisió política (sia governamental o no governamental).

Però l'arribada de l'era digital també posa noves i serioses amenaces a l'accés i disseminació de cert tipus de coneixement. L'ús de les tecnologies ha de tenir en compte, així mateix, tot aquell coneixement que deixa fora, és a dir, el coneixement no digitalitzat o codificat, a fi de no entendre com a coneixement vàlid només el que es troba

a la xarxa. Tot i així, continua el repte paral·lel d'atraure usuaris als espais físics de les biblioteques i centres de documentació, i l'evolució dels professionals des de la intermediació a la participació amb els usuaris.

Les persones també som gestores del coneixement

Una major participació social en la gestió del coneixement revalorava el paper de les persones i les responsabilitats i capacitats individuals com a actors rellevants en la creació i transmissió del coneixement. Cadascú de nosaltres té un magatzem personal de coneixement rellevant. Tot-hom que treballa en cooperació ha tingut experiències, directament o indirecta. Per tant, cada individu pot ser un actor en la gestió del coneixement, atès que té la capacitat de compartir aquestes experiències i construir col·lectivament un coneixement comú.

Moltes vegades practiquem la gestió del coneixement sense adonar-nos-en. Participant en un taller, intercanviant experiències personals d'allò que ens ha funcionat i d'allò que no en un país particular o en una àrea temàtica específica, transferim el nostre coneixement als altres, que el poden aplicar en circumstàncies similars. Altres mecanismes més formals són els documents diversos que podem produir.

Si abans hem analitzat el paper de les organitzacions en la gestió del coneixement, i el pont, tan necessari, que s'ha de bastir entre el coneixement individual i el col·lectiu, no hem d'oblidar que perquè això succeeixi la disposició personal és fonamental, i l'estructura de la carrera professional en el camp de la cooperació té la seva incidència. Alguns estudis mostren que les barreres existents perquè es doni aquesta transformació tenen a veure amb l'existència de desconfiança interna entre treballadors, així com amb l'existència de relacions jeràrquiques. Dos elements relacionats amb el concepte de poder.

Alguns treballadors consideren que compartir coneixement és una feina addicional a la seva pròpia ocupació, o tenen por del que passarà si en comparteixen -molta gent pensa que pot "perdre el seu poder"-, o tenen por que algú els ocupi la plaça. Les diferències generacionals també influeixen, els treballadors seniors són més protectors de la seva feina i tenen més resistències a mètodes en xarxa.

A més d'això, l'accés a la informació i al coneixement es dona principalment cara a cara, està basat en les relacions personals, la qual cosa fa que els treballadors que porten més temps a la feina siguin els que tenen més accés al coneixement. Aquesta darrera característica demos-

tra la no-institucionalització de la transferència de coneixement en el si de les organitzacions de cooperació. Moltes vegades ens haurem trobat amb aquest problema quan hem verbalitzat que al nostre entorn existeixen "problemes de comunicació", una frase ben habitual a qualsevol organització.

Compartir coneixement cap a l'exterior també té les seves dificultats. Si bé sobre el paper tots els actors estan d'acord en la importància d'establir i estimular el diàleg i la cooperació, en moltes ocasions ho impedeix una certa actuació competitiva al sector, especialment per dinàmiques d'influència, de contactes (quan aconseguir una contrapart suposa finançament) i sobretot de fons financers. Una pràctica absolutament contrària al vuitè objectiu dels Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni de crear una associació per al desenvolupament.

En definitiva, les pràctiques reals en molts actors i individus en matèria de gestió del coneixement donen la raó a la màxima "informació és poder". Aquesta visió negativa només es pot trencar a través d'activitats i projectes d'intercanvi de coneixement, que facilitin els canvis en les cultures organitzacionals i permetin aflorar sentiments de solidaritat i reconeixement entre individus i organitzacions de cooperació.

6. INSTITUCIONS I XARXES INTERNACIONALS EN MATÈRIA DE CONEIXEMENT SOBRE DESENVOLUPAMENT

El Regne Unit s'ha destacat sempre com un dels països capdavaners a incentivar la producció i gestió del coneixement en

matèria de desenvolupament i cooperació, tant en la vessant de centres d'estudi de desenvolupament com en la de centres de documentació. Una de les principals institucions a nivell mundial la trobem a Brighton, a la Universitat de Sussex, al sud de Londres. Es tracta de l'Institute of Development Studies (IDS). A més de la funció de centre d'estudis i recerca, l'IDS és conegut pels seus serveis d'informació i documentació, que ha anat dissenyant de manera específica per a cada tipus de públic usuari, amb enfocaments diversos, des dels més generals fins als més especialitzats, però que com diu l'IDS comparteixen un únic objectiu: ajudar a la recerca en desenvolupament i posar el seu coneixement a l'abast de qui pot fer-lo servir per reduir la pobresa i la injustícia.

La British Library for Development Studies (BLDS) és el servei de coneixement més antic (1966) creat per l'IDS i una de les principals biblioteques especialitzades al món en temes de desenvolupament social i econòmic. Ha estat un referent i un model a seguir per molts centres de documentació arreu del món. Amb més d'un milió de referències –llibres, revistes, documents de treball i publicacions governamentals–, el 50% del material té l'origen en països del sud (el 62% si parlem de revistes, algunes de les quals només s'indexen a la BLDS), conté informació sobre 185 països i ha establert programes d'intercanvi amb més de 260 institucions (170 de països en desenvolupament). Amb més de 40 anys d'existència, una de les seves particularitats és la presència d'un important fons antic de recerques. L'alimentació de coneixement produït

principalment al sud, la presència de fons antics en moltes ocasions menyspreats al món de la cooperació, i una important política d'intercanvis i xarxes relacionals, són bona part de l'èxit de la biblioteca en desenvolupament per excel·lència.

Un altre actor de la gestió del coneixement en cooperació a Europa és l'*European Center for Development Policy Management* (ECDPM), ubicat a la ciutat neerlandesa de Maastricht. Aquest centre duu a terme activitats en matèria de desenvolupament de capacitats, aprenentatge basat en l'evidència, recerca per al desenvolupament, així com seguiment i avaluació, i dona servei a l'àmplia comunitat de cooperació d'Europa. Posa a l'abast dels usuaris estudis de cas, informes, anàlisis, metodologies i debats, amb l'objectiu de promoure la innovació i el coneixement. Creat el 1986, centra les seves activitats en la cooperació UE-ACP i, en aquest sentit, promou l'intercanvi de coneixement, experiències i recerques, entre els actors implicats, a través de diversos serveis, butlletins, pàgines web, xarxes *online* com la *Pelican Initiative*,¹² una plataforma d'aprenentatge basat en l'evidència i l'intercanvi de comunicació per al canvi social, formada actualment per uns 440 membres.

Quant a xarxes internacionals de coneixement promogudes per organismes multilaterals hem de destacar la *Global Development Network (GDN)*,¹³ creada a finals dels noranta en el si del Programa Coneixement per al Desenvolupament del Banc Mundial. Es tracta d'una xarxa que promou la recerca en estudis de desenvolupament, la generació i intercanvi de coneixement

12. <www.dgroups.org/groups/pelican>.

13. <<http://www.gdnet.org>>

Sede IDS

per al desenvolupament i la creació de ponts entre el desenvolupament de les idees i la seva aplicació pràctica. Ho fa a través de l'enfortiment de les capacitats de les institucions de recerca, a fi de produir investigació aplicada d'alta qualitat que a més alimenti els debats sobre polítiques, tant a nivell nacional com global. Actualment s'ha convertit en organització independent amb seu a Nova Delhi. Es tracta d'una xarxa que ha rebut algunes crítiques relacionades amb el seu origen al servei del Banc Mundial, per tal com moltes vegades ha promogut recerques deslligades del seu context social i utilitzades com a eina intel·lectual per a certes decisions polítiques. El GDN està format per set xarxes regionals de recerca:

- African Economic Research Consortium, Nairobi
- Economic Research Forum, el Caire

- Latin American and Caribbean Economic Association, Buenos Aires
- Center for Graduate Research and Education, Praga
- Economic Education Research Consortium, Moscou
- South Asian Network of Economic Institutes, Delhi
- East Asian Development Network, Singapur

Una altra iniciativa de gestió del coneixement del Banc Mundial és la *Development Gateway Foundation*, que proporciona serveis a través d'Internet amb la finalitat de millorar l'impacte de la cooperació mitjançant l'intercanvi d'informació i coneixement que permeti una millor coordinació de l'ajuda, un govern més eficient, especialment en la contractació, i l'intercanvi de coneixements i bones pràctiques *online*. A través del seu portal trobarem

eines de gestió de l'ajuda per a governs, ONGD, bases de dades de projectes per a països, sectors, donants d'arreu del món, serveis per a l'oferta i la demanda d'experts i professionals tant de l'àmbit públic com privat. Un exemple dels seus serveis és Zunia, xarxa *online* creada el 2009, que ofereix assistència pràctica a les persones que treballen en desenvolupament a tot el món. Utilitzada per prop de 50.000 persones de 200 països per trobar socis i recursos pràctics en diverses àrees de desenvolupament, des del VIH/SIDA fins a la governança o el comerç. Està basada en l'intercanvi de coneixement entre professionals, i es poden trobar des de notícies fins a publicacions, bones pràctiques... L'accés és lliure i gratuït i també serveix per crear perfils personals i posar en contacte col·legues de tot el món.

En l'àmbit acadèmic, la xarxa europea per excel·lència és l'European Association of Development Research and Training (EADI). Creada el 1971, agrupa les principals institucions europees de recerca, formació i documentació en matèria de desenvolupament i cooperació. A més de l'objectiu d'agrupar i facilitar els intercanvis entre els seus socis europeus, així com de fomentar la qualitat en la recerca i l'educació en estudis de desenvolupament, l'EADI promou també l'enllaç amb altres xarxes de coneixement d'Àfrica, Àsia i l'Amèrica Llatina, com també la cooperació amb governs, agències de desenvolupament i altres organitzacions internacionals, en una clara orientació cap a la influència política i l'aplicació pràctica de la recerca i l'aprenentatge. Actualment té seu a Bonn, atès que és finançada principalment per institucions alemanyes (Govern federal, land de Renània del Nord-Westfàlia i la ciutat de Bonn), i la conferència que or-

ganitza cada dos anys és l'esdeveniment més important que es fa a Europa i que aplega el bo i millor dels estudis de desenvolupament al continent.

No només les institucions poden ser membres de l'EADI, també les persones individuals i, especialment, els estudiants. L'EADI, a més, ha tingut un paper important en la defensa de l'enfocament interdisciplinari del sector, envers una creixent concepció dominant economicista, sota l'aparença d'excel·lència acadèmica, especialment promoguda per altres institucions de coneixement global com GDNNet. Aquesta confrontació mostra el que dèiem abans, que el coneixement no és neutre.

L'EADI s'organitza internament mitjançant grups temàtics en què els socis s'agrupen per interessos acadèmics i especialització, alguns de caràcter funcional com poden ser el de Documentació i Informació o el de Capacitació per al Desenvolupament, altres són sectorials com els de Polítiques d'Ajuda, Gènere, o Polítiques d'Industrialització. El Grup de Documentació i Informació és a l'origen d'importantes iniciatives de coneixement com ara **EL@ND (European Libraries Network for Development)**, projecte que proporciona accés als recursos d'informació de diversos instituts europeus i que cobreix algunes de les millors biblioteques especialitzades en investigació sobre desenvolupament, així com les principals fonts d'informació *online*.

L'EADI ofereix a la comunitat de desenvolupament diferents serveis en forma de bases de dades com DevCareers, DevTrain, DevFunding, amb accés *online*, on podem trobar institucions de recerca sobre el ter-

reny, experts, formació, ofertes de treball, etc. També gestiona l'**EUFORIC (Europe's Forum on International Cooperation)**, un servei dedicat a disseminar i compartir informació sobre la cooperació internacional europea, on es poden trobar vídeos, notícies, publicacions de recerques, tant de decidors polítics com d'organitzacions internacionals, universitats, *think tanks* i conferències sobre cooperació.

Igual que l'EADI a Europa, existeixen xarxes similars a altres continents, les principals són les següents:

- CODESRIA (Council for the Development

of Social Science Research in Africa)¹⁴

- OSSREA (Organization for Social Science Research in Eastern and Southern Africa)¹⁵
- CLACSO (Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales)¹⁶
- APISA (Asian Political and International Studies Association)¹⁷
- AICARDES (Association des Instituts et Centres Arabes pour la Recherche et le Développement Economique et Social).¹⁸

Totes aquestes xarxes estan agrupades en el si de l'ICCCA (Inter-regional Coordinating Committee of Development Associations),¹⁹ que té seu a Dakar.

Existeixen altres xarxes internacionals de coneixement menys conegudes, com ara:

- Learning Innovation Knowledge (LINK), una iniciativa de la Universitat de les Nacions Unides i la FAO (<<http://www.innovationstudies.org>>) creada per estimular el debat i compartir lliçons sobre polítiques i pràctiques rurals innovadores.
- Promoting Local Innovation (PROLINOVA) (<<http://www.prolinnova.net>>), un programa iniciat per ONG que té com a objectiu crear una xarxa global d'aprenentatge per promoure també la innovació local en gestió agrícola i de recursos naturals amb un enfocament marcadament ecologista.
- Development through Dialogue (Dgroup, <<http://www.dgroups.org>>), una xarxa *online* per a grups i comunitats interessats en el desenvolupament internacional.
- Knowledge Management for Development (KM4Dev) Community of Practice (<<http://www.km4dev.org>>, <<http://www.dgroups.org/groups/km4dev>>), una comunitat d'intercanvi de coneixement en desenvolupament internacional.
- Science and Development Network Science and Development Network (<<http://www.scidev.net>>), una xarxa virtual sobre notícies, visions i informació sobre ciència, tecnologia i el món en desenvolupament.

14. Consell per al Desenvolupament de la Recerca en Ciència Social a Àfrica..

15. Organització per a la Recerca en Ciència Social a l'Àfrica de l'Est i Austral.

16. Consell Llatinoamericà de Ciències Socials.

17. Associació Asiàtica d'Estudis Internacionals i Polítics.

18. Associació dels Instituts i Centres Àrabs per a la Recerca i el Desenvolupament Econòmic i Social.

19. Comitè de Coordinació Interregional d'Associacions de Desenvolupament.

7. LA GESTIÓ DEL CONEIXEMENT A ESPANYA: DE L'INICIATIVA DE LA SOCIETAT CIVIL AL DISSENY DE POLÍTIQUES PÚBLIQUES

A Espanya, les polítiques públiques de promoció de la recerca i la gestió del coneixement en matèria de cooperació al desenvolupament són ben recents, i en aquest àmbit la societat civil és pionera. Si bé des dels anys quaranta i cinquanta l'Estat ha creat instituts sobre altres països i cultures, amb les biblioteques i centres de documentació corresponents, com ara l'Instituto Hispano-Árabe de Cultura o l'Instituto de Cultura Hispánica, o l'Instituto de Estudios Africanos, la seva orientació s'adreça, però, a la promoció de les relacions diplomàtiques i culturals.

En aquests anys, Espanya era encara un país receptor d'ajut oficial al desenvolupament, no entrà al club dels països donants fins a la dècada dels anys vuitanta, i no començà a tenir veritables polítiques públiques de cooperació al desenvolupament fins ben entrats els anys noranta. Però que no hi hagi una política de cooperació no vol dir que no es cooperi. De fet, durant els anys de la dictadura hi hagué una presència rellevant d'espanyols, principalment religiosos bascos, catalans i balears, a diversos països de l'Amèrica Llatina i d'Àfrica.

Molts d'aquests grups, especialment els jesuïtes, quan tornaven a Espanya alimentaven els corrents més progressistes del cristianisme de base i participaven activament en la vida social dels darrers anys de la dictadura i de la transició política espanyola. És en aquest context que aparegueren els primers centres de documentació sobre

desenvolupament i cooperació, sorgits precisament de la base, com a iniciatives de la societat civil. Aquest origen dels centres de documentació a Espanya fou paral·lel al de les primeres ONGD, com ara Intermón (1956), Mans Unides (1960), Medicus Mundi (1963). L'explicació té la seva lògica, en aquella època només dins o prop de l'Església catòlica es podien tirar endavant iniciatives amb una certa càrrega de crítica social.

Els primers centres de documentació, que posteriorment s'ampliaren a centres d'estudi i de recerca, naixeren a Madrid i a Barcelona. El 1958 es creà a Madrid l'IEPALA –Instituto de Estudios Políticos para América Latina y África–, però no fou registrat com a associació fins al 1965. Dos anys més tard, el 1960, aparegué a Barcelona Agermanament, origen del CIDOB-TM (Centre d'Informació i Documentació Internacionals a Barcelona; les sigles TM corresponien a Tercer Món), que es legalitzà el 1973 i el 1979 es convertí en Fundació. Ambdues institucions començaren aquests anys a recopilar documentació produïda al sud i avui dia assoleixen una de les col·leccions més extenses d'Espanya.

Amb l'arribada de la democràcia, els anys vuitanta varen aparèixer molts altres centres d'estudi i documentació. El 1980 es creà el CIDAF (Centro de Información y Documentación Africanas), de titularitat religiosa dels Pares Blancs, que posteriorment s'integrà en el que avui és la Fundación Sur; el 1981, l'AIETI (Asociación de Investigación de Estudios sobre Temas Iberoamericanos), que després cedí el seu fons documental a la Fundación Ortega y Gasset i al CIPIE (Centro de Investigación y Promoción Iberoamérica-Europa); el 1984 aparegué el CIP, Centro de Investigaciones para la Paz, i el 1987 es crearen el Centre d'Es-

tudis Africans a Barcelona i HEGOA a Bilbao, dins la Universitat del País Basc. A principis dels noranta també es crearen l'IGADI, Instituto Galego de Análise e Documentación Internacional, amb seu a Baiona, Bakeaz, Centro de Documentación y Estudios para la Paz, a Bilbao, i l'Instituto Universitario de Desarrollo y Cooperación a Madrid.

Durant aquestes primeres etapes, bona part dels centres d'estudi i de documentació són fruit d'un procés polític i social d'obertura al món, i són, com hem dit, el resultat d'iniciatives que sorgeixen de la societat civil organitzada, en un moment determinat de la transició democràtica a Espanya. Aquest punt, moltes vegades obviat, és cabdal per entendre aquests centres, jurídicament associacions, com un espai de participació social i política, característica essencial d'un determinat concepte de cooperació al desenvolupament, no sempre imperant.

Amb el Govern del Partit Popular s'inicià una nova etapa quant al mapa, i també variaren les característiques dels centres, ja que alguns dels esmentats anteriorment tenien un marcat caràcter militant i progressista i estaven inspirats en la solidaritat i el suport als processos polítics i socials dels països del sud, atès que eren iniciatives de base. La voluntat del Govern Aznar de reforçar el paper d'Espanya en la política internacional i la creixent ordenació i institucionalització de la cooperació al desenvolupament vingué acompanyada de la creació de nous centres amb un objectiu no tant de sensibilització ni de donar a conèixer la realitat del sud a un públic general, sinó amb una clara orientació de servei a la presa de decisions polítiques, és a dir, veurà el naixement del que al món anglosaxó s'anomenen *think tanks*. El 1996 es creà l'Instituto Complutense de Estudios Internacionales (ICEI) amb un

enfocament adreçat a la recerca en economia i cooperació internacional, el 2000 va néixer la Fundación Carolina, que creà en el seu si el 2004 el CeALCI –Centro de Estudios para América Latina y la Cooperación Internacional-. També el 2000 nasqué l'Instituto de Estudios sobre Conflictos y Acción Humanitaria (IECAH), el 2001 el Real Instituto Elcano de Relaciones Internacionales y Estudios Estratégicos, i el 2002 la Fundación para las Relaciones Exteriores y el Diálogo Exterior (FRIDE) (2002), tots radicats a Madrid.

La vocació d'assumir competències en matèria de relacions internacionals fa que també els governs autonòmics hagin anat creant instituts de recerca en l'àmbit del desenvolupament i les relacions internacionals. Aquesta tendència ha estat clarament explotada per la Generalitat de Catalunya. L'any 1995 es creà l'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMED), que anteriorment havia estat l'Institut Català de la Mediterrània. El 2007 aparegué l'Institut Català Internacional per la Pau (ICIP). El que havia estat el Patronat Català Pro Europa durant la presidència de Jordi Pujol es converteix també el 2007 en el Patronat Fundació Catalunya Món, que li atorgà una dimensió més internacional amb l'objectiu d'esdevenir un instrument eficaç per promoure la projecció exterior de Catalunya i facilitar-ne la internacionalització de la societat civil. També amb l'impuls del Govern i de les universitats, a més del de l'empresa privada i altres estaments de la societat civil, en un model prou desenvolupat a Catalunya de cofinançament públic i privat, es creà l'Institut Catalunya Àfrica.

Els partits polítics a nivell estatal també creen els seus laboratoris d'idees en política internacional, alguns actius així mateix en

matèria de polítiques de cooperació al desenvolupament. Un exemple és l'Observatori de Política Exterior (OPEX), que pertany a la Fundación Alternativas (2006) lligada al Partit Socialista Obrer Espanyol. Una altra, la Fundación Ideas para el Progreso, es creà el 2009 com a think tank del PSOE, que defineix entre els seus objectius de l'àrea internacional la cooperació al desenvolupament. També la FAES, Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales, si bé fundada el 1989, pren rellevància quan passa a presidir-la José María Aznar.

A més d'aquests centres amb una orientació evident cap a la incidència política a través de la recerca i la publicació, els darrers anys novament aparegueren centres de documentació sobre cooperació al desenvolupament amb una vessant més documentalista i menys política, molts lligats a les universitats. És el moment de la creació de centres com Infosud, lligat al Patronat Sud-Nord de la Universitat de València, dels Centres de Documentació en Cooperació i Solidaritat (1999) i en Desenvolupament Rural (2006), de la Universitat de Lleida, i el CD2 (2006) a la Universitat de les Illes Balears.

Una altra família de centres de documentació són els que es creen entorn de les coordinadores d'ONGD amb una clara voluntat de donar servei específic a les entitats que duen a terme accions de cooperació. És el cas del centre de documentació de la Coordinadora d'ONG del Principat d'Astúries, de Castella i Lleó, i de Castella-la Manxa. Més incipients però també amb voluntat de donar servei a ONGD apareixen centres de recursos *online* i repositoris o biblioteques digitals a coordinadores d'ONGD com la de la Comunitat de Madrid, la de Cantàbria, la d'Andalusia, etc. En definitiva, assistim a

Centre de Documentació en Cooperació al Desenvolupament de la UIB

la conformació d'una constel·lació de centres de documentació principalment d'àmbit autònom. Altres coordinadores com l'aragonesa tenen un seguit de recursos principalment en els àmbits educatius i de sensibilització, o col·laboren en la creació de material, com ara estudis de cooperació, informes i manuals. Paral·lelament, entitats com les cada cop més abundants càtedres de cooperació, o oficines de solidaritat de les universitats, comencen a potenciar l'àmbit de la documentació, així com a generar la seva pròpia documentació, i editen publicacions periòdiques, monografies, tesines, etc. El repte de totes aquestes iniciatives és integrar-se en una veritable xarxa de centres que possibiliti la creació d'un sistema de gestió del coneixement en cooperació d'àmbit estatal.

Tot aquest procés ha anat acompanyat d'un canvi de tendència en la relació política-coneixement. Tot i que encara molt dèbil, es

pot afirmar que a Espanya s'ha començat a desenvolupar la idea que invertir en recerca sobre desenvolupament és una bona inversió. L'objectiu és crear nou coneixement i permetre'n l'aplicació pràctica a través de decisions informades i basades en aquest coneixement, sia per organitzacions de la societat civil o per institucions públiques de govern.

El coneixement i la presa de decisions polítiques

L'evolució a Espanya dels centres d'estudi i documentació cap a *think tanks* mostra que la relació entre coneixement i política cada cop és més clara. Una política de cooperació basada en el coneixement hauria de facilitar una major eficàcia, en basar les preses de decisions i eleccions estratègiques en un coneixement de la realitat i de les experiències. Així, la gestió del coneixement es mostra com un element bàsic per assolir i acomplir els elements de

la Declaració de París sobre l'eficàcia de l'ajuda, tal com afirma l'OCDE quan considera la gestió del coneixement un dels criteris que cal tenir en compte amb vista a una actuació adequada, tan important com difícil d'aconseguir. Per a l'organització amb seu a París, la complexitat i la impredictibilitat dels efectes a llarg termini de la majoria de factors relacionats amb el desenvolupament sostenible impliquen que, per a la majoria de decisions polítiques, l'evidència científica concloent no sempre és disponible. Es requereixen millors *inputs* basats en la recerca científica per a la presa de decisions polítiques en matèria de desenvolupament, fet que ha d'estimular els governs, però també les ONGD i altres actors implicats, en la producció de dades científiques en disciplines clau, així com regles clares i transparents per avaluar aquest coneixement.

Cada cop amb més freqüència, les agències de desenvolupament elaboren estratègies de suport a la recerca, com un sector més de la cooperació al desenvolupament, fonamentades en el convenciment que l'ajuda ha de basar-se no només en interessos polítics o econòmics sinó principalment en el coneixement, la innovació científica i l'evidència rigorosa. El Dfid, a la seva estratègia de recerca 2008-2013, anuncia el finançament de fins a mil milions de lliures esterlines en recerca sobre desenvolupament al llarg dels cinc anys de durada de l'estratègia. L'estratègia del Dfid estableix que la recerca s'ha de fer servir per extreure el poder del coneixement i la tecnologia en la lluita contra la pobresa, assolir els ODM i assegurar el desenvolupament per a les futures generacions. L'estratègia britànica es basa en quatre resultats que cal assolir:

1. Crear nou coneixement per ajudar a ajustar les polítiques, tant als països en desenvolupament com a tota la comunitat internacional i al Dfid.
2. L'evidència i les noves recerques són utilitzades per a una millor presa de decisions.
3. Crear, desenvolupar i usar noves tecnologies als països en desenvolupament.
4. Capacitat per crear i usar recerca als països en desenvolupament.

A Espanya, el procés de creació de polítiques de suport a la recerca i a la gestió del coneixement en desenvolupament s'ha iniciat molt recentment. De fet, el primer Pla Director de la Cooperació Espanyola que inclou de manera explícita el suport a la recerca en desenvolupament és l'actual Pla 2009-2012. Un dels set àmbits estratègics establerts al Pla és "una base de recerca en desenvolupament que sustenti la política de desenvolupament i els avantatges comparatius estratègics de la cooperació espanyola", per a l'objectiu del qual anuncia l'elaboració d'un Pla d'Acció per a la Investigació i Estudis per al Desenvolupament. Els objectius específics d'aquest àmbit són: a) disposar d'una massa crítica de capacitats, centres i investigadors en estudis sobre desenvolupament i cooperació, i b) l'aplicació de manera eficaç al desenvolupament i la lluita contra la pobresa dels coneixements de camps específics d'R+D+I.

La política espanyola de cooperació també estableix l'aprenentatge, l'avaluació i la gestió del coneixement com a elements indissociables de la gestió per a resultats. La recerca i la generació de coneixement aplicat al desenvolupament l'entén com la recerca sobre temes i problemes associats al desenvolupament humà, social i econòmic; estudis i recerques que serveixen

de base per a l'elaboració d'estratègies de cooperació o que siguin necessàries per a l'execució de programes i projectes de cooperació al desenvolupament.

En l'apartat d'instrument de cooperació per primera vegada es contemplen els projectes i convenis per a estudis sobre el desenvolupament, que s'uneix als ja existents instruments específics sobre educació per al desenvolupament per a ONGD, universitats i altres actors. Per tal de potenciar els estudis de desenvolupament a Espanya, l'AECID, amb les comunitats autònomes, ha previst posar en marxa un instrument de finançament similar al de convenis i projectes d'ONGD. Així doncs, hi haurà un procés previ de qualificació que hauran de passar els centres de recerca, instituts o grups de recerca en estudis sobre desenvolupament per poder optar a una convocatòria plurienal, i també hi haurà una convocatòria anual de projectes de recerca per a grups emergents no necessàriament qualificats. Les recerques i els seus resultats hauran de vincular-se amb els resultats i impactes en el desenvolupament i la lluita contra la pobresa, així com la seva utilitat i vinculació amb la política de desenvolupament reflectiva al Pla Director. Així mateix, serà primordial l'associació a cada recerca amb professionals i centres de recerca dels països socis, per incorporar el coneixement de les persones i el que emana del terreny i de l'acció pràctica del desenvolupament.

D'aquesta manera es pretén revertir l'escassa tradició investigadora a Espanya, on predomina en canvi una investigació-assessorament centrats en l'estudi dels programes i projectes de cooperació, però no en els processos de desenvolupament econòmic, social, polític, de gènere o mediambiental.

El Pla Director identifica com a fonts del coneixement de la cooperació espanyola:

- La pràctica organitzacional, desenvolupada tant a la seu com sobre el terreny, vinculada als processos de desenvolupament.
- Els aprenentatges derivats de la gestió integral de l'ajuda, tant de la planificació com de la gestió i l'avaluació.
- La recerca i els estudis sobre desenvolupament que genera l'acadèmia.
- Els resultats de la gran quantitat d'avaluacions realitzades per altres organismes de desenvolupament.

No només es comença a promoure la recerca a través de polítiques públiques sinó que, a més, s'anuncia la voluntat de crear un sistema integral de gestió del coneixement que faciliti la recopilació, explotació i difusió del coneixement que es crea. Així, el Pla Director preveu l'estudi i elaboració d'un pla d'aplicació d'aquest futur sistema de gestió del coneixement, l'impuls del qual correspon a la Direcció General de Polítiques de Desenvolupament (DGPOLDE), actor que ha d'exercir un paper fonamental en aquest sistema. També les ONGD han de ser actors principals, igual que les universitats i els centres d'estudi i de documentació. La clau rau en una vinculació adequada dels diferents actors a manera de xarxa que reconegui diferents pols d'excel·lència segons l'experiència i l'especialitat de cada institució. El vincle entre decisors polítics, investigadors i ONGD serà, doncs, vital.

Perquè el sistema funcioni s'haurà de solucionar un dels problemes que tradicionalment arrossega el sector, i és que el finançament s'orienta sobretot als centres públics, a les universitats, però no als centres privats de recerca, instituts i fundacions. Aquest problema és més greu si tenim en consideració

Biblioteca de la Universitat de València

que l'evolució a Espanya del sector ha estat clarament protagonitzada per iniciatives de la societat civil, i per tant privades, que han hagut de dedicar tants esforços a la seva tasca de gestió del coneixement com a la de sobreviure. L'actual conjuntura de crisis i retallades de despesa pública potser no és la més adequada per encetar la nova etapa.

La DGPOLDE ha fet una tasca de facilitadora per a la creació d'una xarxa espanyola de centres d'estudis de desenvolupament, tot i que amb caràcter informal, que s'ha anat reunint des del 2007. Altres iniciatives del sistema són la necessària interconnexió de les biblioteques i centres de documentació en desenvolupament. El 2009 es va fer un primer pas creant un fòrum sectorial de cooperació per al desenvolupament i biblioteques, en el si de la Federació Espanyola de Societats d'Arxivística, Biblioteconomia i

Documentació (FESABID), tot i que les diferents característiques dels actors (públics, privats, universitaris, governamentals, etc.) poden fer més lenta la trobada d'interessos comuns i actuacions coordinades, però com a agents de desenvolupament que són, necessiten un element de connexió.

8. CAP A UN SISTEMA DE GESTIÓ DEL CONEIXEMENT SOBRE DESENVOLUPAMENT I COOPERACIÓ A LES ILLES BALEARS

En el marc de les noves polítiques de suport a la gestió del coneixement en la cooperació al desenvolupament, la utilitat de les xarxes ha de ser complementar les capacitats de cada membre, coordinar-se i crear noves capacitats conjuntes que per separat serien difícils d'obtenir, amb una orientació basada

en la gestió del coneixement territorial. La cooperació al desenvolupament de les Illes Balears també té un paper que ha d'exercir. Com altres cooperacions autonòmiques, la balear és així mateix font de coneixement i d'aprenentatge. En moltes ocasions el que manca és visibilitzar el sistema, atès que es duen a terme accions i existeixen actors que ja desenvolupen una gestió del coneixement. El que cal és integrar-los, reforçar els vincles entre els diferents actors, aprofundir els projectes comuns que apleguin entitats de caire divers, com poden ser la Universitat i les ONGD, en definitiva, crear una xarxa que enforteixi i aporti especificitats al procés global que significa passar d'una política de cooperació a una política de desenvolupament.

El Pla Director de la Cooperació de les Illes Balears 2008-2011, com l'espanyol, també introdueix elements de gestió del coneixement. El Pla reconeix la necessitat d'implementar un sistema de seguiment i d'avaluació "que complementi l'avaluació dels projectes amb l'avaluació dels processos, amb la finalitat de millorar la qualitat de les actuacions i dels mateixos sistemes d'intervenció". Destaca la importància de la informació i la transparència en la cooperació, com a eina de control democràtic i de participació ciutadana en la presa de decisions públiques.

Així mateix reconeix que cal establir mecanismes concrets que garanteixin la transferència del coneixement generat pels diferents actors sobre el terreny, per la qual cosa l'avaluació tant de la gestió com dels projectes de cooperació també ha de tenir caràcter públic. Recordem que la cooperació del Govern és una de les poques cooperacions autonòmiques que publica *online* els resultats de les avaluacions realitzades.

Una de les prioritats en l'àmbit de l'educació per al desenvolupament és la recerca sobre desenvolupament i les polítiques de cooperació per tal d'assegurar la sistematització i la divulgació de les iniciatives de la cooperació de les Illes, així com la transferència de coneixement sud-sud, sud-nord i nord-sud. Altres prioritats igualment complementàries són el reforç de les capacitats dels agents de cooperació públics i privats, tècnics, professionals, voluntaris i cooperants per a una major qualitat de les intervencions, que incloguin convenis amb la Universitat de les Illes Balears i amb altres universitats, xarxes i programes de formació específics.

Quant a les eines específiques de la cooperació, juntament amb les cooperacions tècniques, econòmiques, financeres, l'ajuda humanitària i d'emergència, i l'educació i la sensibilització, el Pla Director incorpora la formació per a la cooperació al desenvolupament i la investigació per al desenvolupament. Anualment el Govern acorda convenis amb la Universitat de les Illes Balears (UIB) que inclouen, entre d'altres, la promoció de la investigació acadèmica per millorar els processos de cooperació i tenir un coneixement més encertat dels problemes que condicionen el desenvolupament dels pobles empobrits. Aquesta tasca recau en l'Oficina de Cooperació i Solidaritat de la UIB, la qual duu a terme moltes altres activitats amb l'objectiu de promoure la sensibilització, l'educació per al desenvolupament i la implicació en general de la comunitat universitària en el camp de la cooperació i el desenvolupament sostenible. La Universitat de les Illes Balears és reconeguda als plans de cooperació com a agent social en l'àmbit de la cooperació i instrument important de transformació social. La comunitat universitària és clau tant en la generació del coneixement

xement com en la formació, l'educació i la recerca per al desenvolupament, així com en ser una base òptima per a la creació de capital humà per a la cooperació balear.

El Centre de Documentació en Cooperació al Desenvolupament (CD2)

És en el marc d'aquests convenis entre el Govern i la UIB que el 2006 es fa el pas de crear el Centre de Documentació en Cooperació al Desenvolupament (CD2) ubicat a la Universitat. El CD2 neix amb la intenció de convertir-se en un centre de referència pel que fa a la documentació sobre cooperació. Forma part de la darrera etapa de centres de documentació que s'han anat creant a les diferents comunitats autònomes. A diferència de la majoria, però, el CD2 es crea en el si de la Universitat, seguint el model d'Hegoa al País Basc, i dels centres de documentació de Lleida i València.

Ubicat físicament al campus de Son Lledó, la major part dels seus recursos i serveis són accessibles *online*. Pel fet d'integrar-se dins el Servei de Biblioteca i Documentació de la UIB gaudeix de la política que el servei té d'accés lliure a tota persona, independentment de si forma part o no de la comunitat universitària. Així, els seus principals usuaris són no només la comunitat universitària, sinó també el Govern de les Illes Balears, els Fons insulars de cooperació i, en menor grau, les ONGD. El serveis que ofereix són:

- Biblioteca especialitzada en desenvolupament i cooperació
- Hemeroteca
- Mediateca
- Biblioteca digital
- Atenció especialitzada a professionals i decisors polítics
- Bloc de recursos documentals sobre desenvolupament

- Servei de notícies a través de la web i de facebook
- Revistes digitals i base de dades *online*
- Directori de cooperació

La vocació del CD2 va més enllà d'arxivar i catalogar documentació per a la comunitat de cooperació al desenvolupament, i com els altres centres de documentació de l'Estat ha de promoure la creació de continguts propis i establir vincles amb altres actors amb la finalitat de col·laborar en l'objectiu de potenciar el triangle investigació-acció-documentació, i desenvolupar el sistema de gestió del coneixement a les Illes Balears. Només els lligams amb altres actors permetran l'adequació dels serveis que pot oferir a les necessitats reals, que alhora han de retroalimentar i enriquir el centre de documentació i fer-lo coherent amb el seu context i pertinent al seu entorn. El model a seguir és el que apliquen altres centres que amplien les funcions de centre de documentació cap a un model de Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació (CRAI), entès com un entorn dinàmic on s'integren tots els serveis que donen suport a l'aprenentatge i a la recerca relacionats amb el món de la informació, la documentació i les noves tecnologies. Aquesta orientació comportaria el disseny de serveis específics adequats a les necessitats de cada tipus d'usuari: estudiants, docents, activistes i professionals de la cooperació, govern, ONGD i empresa privada.

Els reptes de futur: trobar l'especialització i aprofundir la relació entre actors

Un futur sistema del coneixement a les Illes Balears ha de tenir com a objectiu contribuir a la millora de les capacitats institucionals i humanes dels actors de la cooperació balear a través d'una major i

millor informació i documentació, que ben gestionada proporcioni un adequat coneixement per al desenvolupament.

Dos són els elements estratègics que s'han d'enfortir per a la integració de tots els actors en el sistema. D'una banda, la creació de coneixement propi, és a dir, la recerca teòrica i aplicada. Aquesta recerca s'ha de dur a terme tant des de l'espai acadèmic com des de la societat civil. En l'àmbit acadèmic, la Universitat de les Illes Balears ha de ser un actor privilegiat i ha d'enfortir, a través dels grups de recerca i dels departaments, amb el suport de l'Oficina de Cooperació al Desenvolupament i Solidaritat, i del CD2, una línia de recerca i formació en matèria de desenvolupament i cooperació. Pel que fa a la societat civil, el paper de les ONGD, de la Coordinadora d'ONGD de les Illes Balears i d'altres entitats que duen a terme accions de cooperació com ara fundacions privades, obres socials d'entitats financeres i empreses, serà cabdal si es treballa cap al disseny d'estratègies institucionals de gestió del coneixement.

Com hem vist, la gestió del coneixement ha de ser adequada al context en què es desenvolupa i respondre tant a les necessitats com a les capacitats existents. Així mateix hem vist que l'era digital fa evolucionar els centres de documentació cap a la creació de continguts propis, i l'aplicació dels criteris de la Declaració de París també promouen una necessària reforma del sector de la cooperació cap a una major eficàcia, a través de la coherència de polítiques i la complementarietat i concentració de les accions. La confluència d'aquest doble procés fa que la gestió del coneixement s'hagi d'orientar clarament cap a l'especialització, tant geogràfica com sectorial. Es tracta,

doncs, en un marc de treball en xarxa, on la interconnectivitat entre actors individuals i institucionals és creixent, d'identificar a quins espais geogràfics i a quins sectors la cooperació balear pot oferir un valor afegit d'especialització i d'excel·lència, amb vista a aportar al coneixement global.

La política de cooperació al desenvolupament és un àmbit més de la política exterior i la projecció internacional d'una comunitat autònoma. Aquesta acció exterior ha de ser regida també per la coherència i la complementarietat, fet que obliga a planificar una política de cooperació que s'avingui amb la resta d'àmbits de l'acció exterior, sia comercial, d'inversió estrangera, de relacions migratòries, de relacions entre societats civils, etc. Quan diem s'avingui volem dir que sigui coherent, no pas que s'utilitzi de manera interessada, per treure'n benefici i rendiments. En aquest sentit, l'acció exterior de la comunitat de les Illes Balears en bona mesura ve definida pel sector turístic, tant com a receptor com en qualitat d'inversor a l'estranger, i en molts casos precisament en països en desenvolupament. Aquest factor fa del turisme un dels sectors que haurien de ser considerats d'excel·lència de la cooperació balear, i paral·lelament destacar la producció i gestió del coneixement en matèria de turisme i desenvolupament sostenible.

La societat civil balear i concretament el sector de desenvolupament destaca per alguns factors característics i pols d'interès, en podríem assenyalar almenys quatre: economia alternativa, sostenibilitat ambiental (la conservació del patrimoni històric i natural inclosos), comerç just i codesenvolupament. Si bé, com en altres comunitats, l'acció de cooperació és àmplia i diversa, una bona part de les accions tant de sensi-

Programa de la 12a Conferència General a l'EADI celebrada a Ginebra el 2008

bilització com d'educació per al desenvolupament que es duen a terme a les Illes Balears giren al voltant d'aquests quatre sectors concrets, fet pel qual es podria deduir que existeix també una certa experiència adquirida, o almenys que caldria potenciar l'especialització. No en va, sectors com la cura del patrimoni cultural i mediambiental és on trobem les entitats socials més actives i amb més recolzament per part de la societat balear. Sens dubte, l'experiència del procés mateix de desenvolupament i la creació de massa social crítica amb aquest procés té aquí un paper fonamental.

Un altre àmbit que potser no ha estat tan identificat com a aportació específica en el

camp de la cooperació però que cal valorar és la gestió i administració pública del fet insular. La insularitat és un sector que ja s'ha treballat en l'agenda internacional de desenvolupament, i mostra unes especificitats de la gestió pública i de la promoció econòmica lligades a la sostenibilitat que fan que també sigui un àmbit d'especialització en el coneixement del desenvolupament sostenible. Les Illes Balears podrien explorar aquest coneixement i experiència promovent la cooperació amb altres ens insulars.

Seguint el vuitè Objectiu de Desenvolupament del Mil·lenni sobre una associació per al desenvolupament, la gestió del coneixement ha d'incloure tots els actors susceptibles de crear, acumular, gestionar, difondre i aplicar el coneixement. Un sistema de gestió del coneixement en

cooperació al desenvolupament ha d'incloure el Govern, la Universitat, les ONGD, les empreses i altres institucions que executen o financen accions de desenvolupament, i altres actors com els centres de documentació, en el cas de les Illes Balears el CD2 i tots aquells centres o unitats de gestió del coneixement creats per agents de cooperació. El sistema de gestió del coneixement ha de ser bàsicament relacional i dinàmic, i no estàtic ni simple acumulador d'informació i documentació. D'aquesta manera es pot aprofundir en la coherència de polítiques que han de dur a una millora de l'eficàcia de la cooperació al desenvolupament promoguda des de les Illes Balears.

QUADERNS PUBLICATS

1. Timor: genocidi i esperança (F. S'Oliver d'Estellenc)
2. Deute extern: la pobresa que ens enriqueix (Paz con dignidad)
3. El món maputxe (Carolina Manque)
4. 2000, Any de la Cultura de Pau i No-violència (Arcadi Oliveres)
5. Anar de compres i canviar el món: comerç just, consum responsable (S'Altra Senalla)
6. Experiències de cooperació (Nou Sud, Veïns, STEI)
7. L'antiracisme en l'àmbit internacional: propòsits i realitats (Joan Comas)
8. Burundi: mirant amb esperança el futur (Veïns sense Fronteres)
9. Fòrum Social Mundial: un altre món és possible (Francisco Vera)
10. Balcans, l'oblit còmplice (Bòsnia Viva)
11. Situació a Colòmbia: una altra realitat (CEPAC)
12. Veneçuela: de la tragèdia de Vargas a la inclusió social. Una experiència veneçolana de gestió associativa (EFIP)
13. Contra la pena de mort (Amnistia Internacional)
14. Salut reproductiva i cooperació per al desenvolupament (Mallorca Solidària)
15. La lluita contra la sida a Àfrica (Metges del Món)
16. El microcrèdit: a quines necessitats respon? (F. Vicenç Ferrer)
17. La perspectiva de gènere a Àfrica (Centre africà per les dones)
18. El conflicte del Sàhara Occidental (Associació Poble Saharaui)
19. Construir la pau: els conflictes oblidats i el nou conflicte global (OIKOS)
20. Els camps de l'oblit (Associació Catalana per la pau)
21. La mutilació genital femenina (Direcció General de l'Oficina de Defensa dels Drets del Menor)
22. Accés a medicaments essencials: un dret per a totes les poblacions del món (Metges sense Fronteres)
23. Aproximació a la problemàtica dels infants, dels joves i de les "maras" en situació de risc a Nicaragua i al Salvador (Fundació Diagrama)
24. Globalització i migració: les dones musulmanes immigrants a Europa (Nadia Nair)
25. La situació de les maquiles a Centreamèrica (Fundació Pau i Solidaritat)
26. Perú: quan l'educació encara és esperança (Ensenyants Solidaris)
27. Indígenes (Survival Internacional)
28. Hondures: de la Serra de Tramuntana a la Serrallada del Merendón (Cruz Roja)
29. Objectius del mil·lenni. Balanç 2005 (Coordinadora d'ONGD de les Illes Balears)
30. Educació pel desenvolupament, una estratègia de cooperació imprescindible (Coordinadora de ONGD para el Desarrollo - España)
31. La discapacitat dins el projecte integral de la Fundación Vicente Ferrer (Anantapur)
32. El turisme com a eina de desenvolupament (Joan Miralles Plantalamor i Antònia Rosselló Campins)
33. La convocatòria de Cooperants. Testimonis i experiències (Direcció General de Cooperació)
34. La dona invisible: la dona senegalesa com a motor de desenvolupament (Assemblea de Cooperació per la Pau)
35. Explotació sexual infantil (Unicef)
36. Drets Humans i Salut (Metges del Món)
37. El Moviment dels Camperols Sense Terra (Helinair Souza e Silva)
38. El Mur que empresona Palestina (Taula per Palestina, Oikos)
39. Crisi alimentària (Veterinaris sense Fronteres)
40. Africània, la dimensió africana d'Iberoamèrica
41. Compra pública ètica (REAS Balears)
42. L'Anticooperació (David Llistar, Observatori del Deute en la Globalització)
43. Canvis en la perspectiva de la sida a l'Àfrica. Un nou enfocament des de Metges del Món
44. Pla Regió Marroc 2009-2011 (Direcció General de Cooperació)
45. El deute ecològic (Ecologistes en Acció)

Quaderns de Pau i Solidaritat

Amb el suport de:

**Govern
de les Illes Balears**

Conselleria d'Afers Socials,
Promoció i Immigració
Direcció General de Cooperació

<http://aferssocials.illesbalears.cat>